ಶಿವಯೋಗ ರಹಸ್ಯ

ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪ್ರತೀಚ್ಯ

ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು

ವಿಶ್ವನಾಥ. ಶ. ಮಂಗಲಗಿ
'ನೀಲಾಂಬಿಕಾ' ಓಂ ನಗರ, ಗುಲಬರ್ಗಾ.

ಪೂಜ್ಯ ತಪಸ್ವಿ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು

ಶಿವಯೋಗ ರಹಸ್ಯ

ನಾವು ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೋದರೂ ಗುರಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಮೋಕ್ಷ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಕ್ತಿ ಇದುವೆ ಜೀವನದ ಹೆಗ್ಗುರಿ. ಮುಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಬಿಡುಗಡೆ. ವಿಷಯುಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ತೊಡಕಿಸುವದು ಮೋಕ್ಷ ಅಥವಾ ಮುಕ್ತಿ ಪದದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅರ್ಥದ ಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಚತುರ್ವಿಧವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವದುಂಟು ಸಾಲೋಕ್ಯ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಸಾರೂಪ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯ ಎಂದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಆತನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಆತನ ರೂಪವೇ ಜೀವನ ರೂಪವಾಗುವದು ಸಾರೂಪ್ಯ ಮತ್ತು ಆತನೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿ ಒಡವೆರೆಯುವದು ಸಾಯುಜ್ಯ. ಈ ಚತುರ್ವಿಧ ಮುಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ವಿಧ ಫಲಪದವಿಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಜಗತ್ತು ಮಾಯಾಮಯ; ಜೀವನುದೇಹ ತೊಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವದು ಒಂದು ಬಂಧನ; ಅವನು ಇಲ್ಲಿ ಅನಂತವಾದ ಈತಿ ಬಾಧೆಗಳ ಉರುಳಿಗೆ ಸಿಲುಕುವನು ಇದೂ ಒಂದು ಬಂಧನ; ಈ ಬಂಧನದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗಬೇಕು; ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವಿಶೇಷಗಳ ಗಾಢವಾದ ಫಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಚತುರ್ವಿಧ ಫಲಪದವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಮುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದನ್ನು ಹೊಂದಲು ಜೀವನು ತವಕಪಡುವನು, ತಕ್ಕವನಾಗುವನು—ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಪ್ರಣಾಲಿಕೆಯು ಮುಕ್ತಿಯ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಿವಿಧ ಮುಕ್ತಿಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಕ್ಕಾಗಲಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಮೂಲ ಕಲ್ಪನೆಗಾಗಲಿ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ. ಈ ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷಗಳು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಅವನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ: ಇವಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ಯೋಗದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗ ಶಬ್ದವು 'ಯುಜ್–ಕೂಡು, ಒಂದಾಗು, ಬೆರೆ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಂಯೋಗ ಕೂಡಿಕೆ

ಎಂಬ ಅರ್ಥನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಯೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಾಧನೆಗೆ ಯೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮತಪಂಥಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಸಂಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ದ್ವೈತ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡರ ಮಧುರವಾದ ಮಿಲನವೇ ಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇರೆಗೆ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯೇ ಇಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವದೇ ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗವೆನಿಸುವದು. ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜೀವ-ಶಿವರು, ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಯೋಗಿಯು ಶಿವ-ಜೀವರ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾಯೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನದ ವಿಸ್ಮೃತಿಯೊದಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತು, ಆಣವ ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಕರ್ಮ ಎಂಬ ಮೂರು ತೆರನಾದ ಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಲ ನಿಯತಿ ರಾಗ ವಿದ್ಯಾ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಎಂಬ ಪಂಚಕಂಚುಕಗಳಿಂದಲೂ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಆತ್ಮನು ಇವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಯೋಗವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

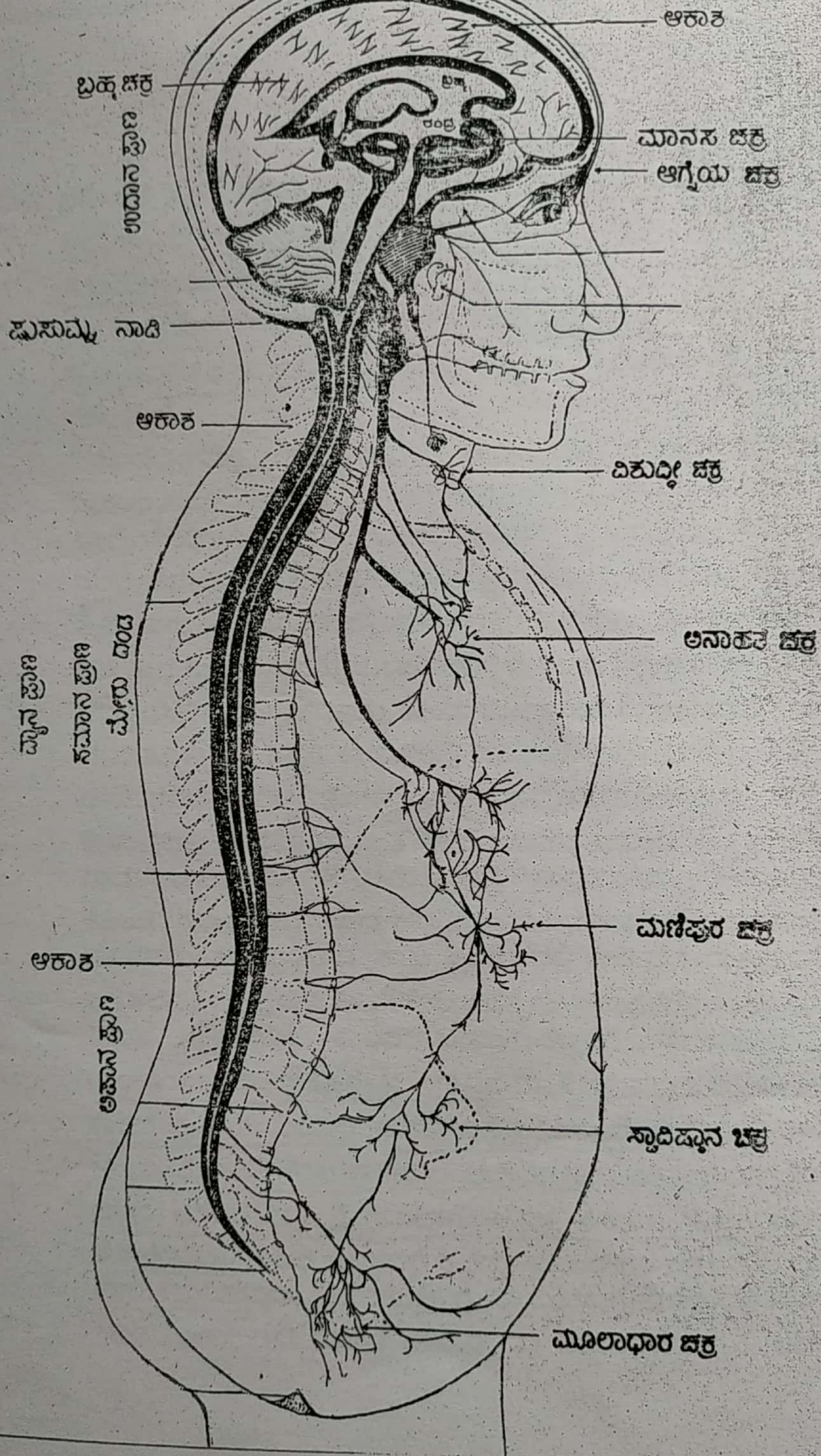
ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಹಲವಾರು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವಾಗಮಗಳ ಮೂರನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಯೋಗಪಾದವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಯೋಗಪಾದದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಯೋಗದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಸುಸಂಬದ್ಧವಾದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಪಾತಂಜಲಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಯೋಗಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವೂ ಒಂದು ದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಪಾತಂಜಲಿಯು 'ಯೋಗಃ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧಃ'

ಎಂದರೆ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಗೊಳಿಸಿ ಅಂಕಿತ ದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಯೋಗ, ಆದರಿಂದ ಆತ್ಮತತ್ವದ ಜ್ಞಾನವು ಲಭಿಸುವದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿಗಳಿಂದ ಅಜ್ಞಾನದ ಕತ್ತಲೆಯು ಕಳಚುವದು; ಆದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು ಎಂದು ಪಾತಂಜಲಿ ಋಷಿಯ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮನವು ಒಂದು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುವಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಭೌತಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಂತೆ ಮನವೂ ಜಡವಾಗಿದೆ. ಚೈತನ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಜಡ ವಾದ ಮನದ ಆಚೆಗೆ ಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮವಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಗಮದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ತೆ ಚಲತಿ ಸಂಸಾರೋ ನಿಶ್ಚಲೆ ಮೋಕ್ಷ ಏವ ಚ' ಎಂದರೆ ಈ ಮನಸ್ಸು ಈ ಚಿತ್ತವು ಚಂಚಲವಾಗಲು ಸಂಸಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಅದು ನಿಶ್ಚಲಗೊಳ್ಳಲು ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವವು ಎಂದು ಹೇಳಿ ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಂಸಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಕೀಲವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾನವನ ಭದ್ರವಾದ ಭೌತಿಕ ಶರೀರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ನರಮಂಡಲದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನರ ಮಂಡಲದ ಬೊಡ್ಡೆಯೆನಿಸಿದ ಮೇರುದಂಡ ಅಥವಾ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯು ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯಾದ ಮೂಲ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೊರಟು ಮೆದುಳಿನ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮೇಲಿನ ಕೊನೆಯಾದ ಸಹಸ್ರಾರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಕೆಳ ಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮಗುವೆಂದೂ, ಮೇಲಿನ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಶಿಶುವೆಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ವಾದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಜೀವಗೊಳಿಸುವ ವಿವಿಧ ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋಹರವಾದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಾಲನೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಪಾರವಾದ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ನರಮಂಡಲವೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೊಡ್ಡಿಯಂತೆ ಇರುವ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯೂ ಹಾಗು ದೇಹದ ನಾನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿ ಹರಿವರಿದ

ಅದರ ಅಸಂಖ್ಯ ಶಾಖೆ ಉಪಶಾಖೆಗಳೂ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಬಹಳ ಗೂಢವೂ ಆಗಿವೆ. ನರಮಂಡಲದಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಿಡದ ಹೋಲಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಅರಳುವ (ಕಮಲ) ಪುಷ್ಪಗಳಿಗೆ ಚಕ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಗಿಡದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಂಟುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ನಾಳ ಗ್ರಂಥಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಬಿಡುವ ಹಣ್ಣು ಇದರ ತುಟ್ಟತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಅಮೃತ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ಇದು ಅಮೃತ ರಸದ(Cerebro-spinal fluid) ಮಳೆಯನ್ನೂ ಸುರಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಆನಂದದ ಮಧುರ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹರಡುವದು. ಈ ವೃಕ್ಷದ ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಾಹ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಶಾಖೆ ಉಪಶಾಖೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವವು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಆದರೂ ಸ್ಥಿರ ಸತ್ಯವಾದ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಸವಿಯಲು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಕೆಲವು ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟು ಗೌಪ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ನರಮಂಡಲದ ರಚನಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗೆಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರ ರಚನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಲೆ ಬುರುಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗ (Lobe) ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿ (Pituitary gland) ಎಂಬುದೆಂದಿದೆಯೆಂದೂ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಮಿದುಳಿನ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (Third ventrical) ಹಿಂಬದಿಗೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ (Pineal gland) ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಅವಯವವಿದ್ದು ಅದು ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮುಂದಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉದ್ದಿನ ಬೇಳೆಯಷ್ಟು ಎಂದರೆ ಇಂಚಿನ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟಿದ್ದು ನಸೆ ಬಣ್ಣದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮಾಗಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕವಳೆ ಹಣ್ಣಿನ ಗಾತ್ರದ್ದಿದ್ದು ಮಿದುಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮಗ್ಗಲೆನಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಋಣಕಂಬಿ (Negative pole)

ಆಕಾಶ
ಬ್ರಹ್ಮ ಚಕ್ರ
ಉದಾನ ಪ್ರಾಣ
ಮಾನಸ ಚಕ್ರ
ಆಗ್ನೇಯ ಚಕ್ರ
ಷುಸುಮ್ನ ನಾಡಿ
ಆಕಾಶ
ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರ
ಅನಾಹತ ಚಕ್ರ
ವ್ಯಾನ ಪ್ರಾಣ
ಸಮಾನ ಪ್ರಾಣ
ಮೇರು ದಂಡ
ಮಣಿಪುರ ಚಕ್ರ
ಆಕಾಶ
ಅಪಾನ ಪ್ರಾಣ
ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರ
ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರ

ಯಂತಿದ್ದರೆ ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿಯು ಧನಕಂಬಿ (Positive pole) ಯಂತಿರುತ್ತವೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ ಇರುವದರಿಂದಲೇ ದೃಷ್ಟಿಯು ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಮತ್ತು ಪಿಚ್ಯುಯಿಟರಿ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಕಾಸದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮತ್ತು ಅತಿ ಉಚ್ಚವಾದ ಜ್ಞಾನವು ಎಂದರೆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಬೋಧವು ಸ್ವಾನುಭಾವವು ಒಡಮೂಡುವದೆಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದೆ 'ಸ್ವ-ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಾಗಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬಲ್ಲಿದವಾಗಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಲಾರದು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಸರಿಯಾದ ವಿಕಾಸವು ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವ-ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲ್ಲವೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಬೋಧದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲುದು; ಯಾಕಂದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯು ಸ್ಫುರಣ ಜ್ಞಾನದ ಕೇಂದ್ರ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಯೋಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಯೋಗವು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅದು ಉಚ್ಚಮಟ್ಟದ ಸ್ಫುರಣಗಳತ್ತ ಜಾಗ್ರತಗೊಳ್ಳುವ ಮನಃಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಬಲ್ಲದು. ಮತ್ತು ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಸಾಗಿರುವ ಅನಂತವಾದ ಅರಿವಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಡಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಆ ಮನದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಏರಿಸಬಲ್ಲದು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದು ಏರಿಯಲ್ (Aerial) ನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ರೇಡಿಯೋ ಶಕ್ತಿಯ ಆಕಾಶವಾಣಿಪ್ರಸಾರಕ ಹಾಗು ಗ್ರಾಹಕ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುವ ಮತ್ತು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಾರದ ಅನ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವಾಗಲೆಂದು ನೆರವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆ ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಲೂ ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶ ಕಾಲಗಳ ಸಾಧು-ಸತ್ಪುರುಷರ ಮುನಿ-ಯೋಗಿಗಳ ಸಿದ್ಧ-ಬುದ್ಧರ ಪರಂಪರೆಯು ಮಾಡಿದ ಪವಾಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂಗಳು ಈ ಗೌಪ್ಯವಾದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ ಜರುಗಿರುವವು, ಜರುಗುವವು. ಸಾಧಕನನ್ನು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರೆದೊಯ್ದು

ಕೊನೆಗೆ ಇಚ್ಛಿತವಾದ ಗುರಿಯ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುವದೂ ಈ ಗುಹ್ಯವಿಜ್ಞಾನವೆನಿಸಿದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ.

ಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದರೆ ಗೌಣವಾದ ಹಾಗು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡುವದು ಬೆರೆಯುವದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವದು. ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ನಿರಾಕಾರ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವದು. ರೇಖಾಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ ದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲದ ಇಲ್ಲವೆ ತ್ರಿಕೋಣದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂದು ಎಂದು ಹೆಸರಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಿಂದು ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯೇ ಈ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮಹತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾನದ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹತ್‌ನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸುವ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಭೆಗೆ, ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಣ್ಣು ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇಲ್ಲವೆ ಕಿವಿಯು ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ಇನ್ನುಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ ಶಿರದಲ್ಲಿಯ ಈ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದೆ, ಮತ್ತು ಅದು ಮನನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಿವಿಧ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬಿಂದುವಿನಿಂದ ಶಕ್ತಿಯು ಹೊರಚಿಮ್ಮದಿದ್ದರೆ, ಮನಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ವಿಷಯಗ್ರಹಣವಾಗುತ್ತಿರುವ ವರೆಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚಾಂಚಲ್ಯವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಹರಿದಾಟ ಹೊಯ್ದಾಟಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಅರಿವಿನ ಅಖಂಡ ಶಾಂತಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಯಿತೆಂದರೆ ಸಾಧಕನು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವನು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ವಿಷಯಗಳ ಸನ್ನಿಕರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೇ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದಾದರೆ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಸಂವೇದನೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳು ಉಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನರಗಳಿಗೆ ಚಾಲನೆಯುಂಟಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಪರ್ಶವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ, ಮನಸ್ಸು ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವತರಹದ ಹರಿದಾಟವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಾಗ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ವಿಷಯ

ಗಳೊಡನೆ ಸ್ಪರ್ಶ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಿರುವ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದು ಒದಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಮನದ ವ್ಯಾಪಾರ ರಹಿತವಾದ ಶುದ್ಧ ಸಂವಿತ್-ಜ್ಞಾನದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮನ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತ ಮೊದಲಾದ ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯಗಳ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸರ್ವ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಪುರುಷನು ಸ್ವಸ್ಥಾನವಾದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಣು ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಉಳಿದು ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇಡಿಯ ಸಾಧನೆಯು ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸುಪ್ತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯು ವಿಕಾಸವಾಗದ ಒಂದು ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ, ಎಂದೂ ಅವನತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಅತಿ ತೀವ್ರಗೊಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗ್ರಹಣವನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡಾಗಿಯೂ, ಅಖಂಡವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲು ತುಂಬಾ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಕಣ್ಣು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಿವಿಯು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕರಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಈ ಅವಯವವು ಅಖಂಡ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಯುವವನ್ನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಯೋಗಿಯು ಗಣಿತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರುವನು. ಮಾನವನು ಅನಾದಿಯಾದ ಕಾಲ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು; ಆಗ ತಲೆದೋರುತ್ತಿರುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಿಸುವ ಭ್ರಮೆಂಯೋ ಕಾಲದ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗಿಯು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅರಿವಿನ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಈ ಕಲ್ಪಿತ ಕಾಲದ ಭ್ರಮೆಯಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದು-ಇಂದು-ಮುಂದುಗಳೆಂಬ ಕಾಲದ ದಂದುಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಅರಳಿದ ಅವನ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾದ ವರ್ತಮಾನವೇ ತೋರುವುದು. ಅದರ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಹಿಂದು-ಮುಂದುಗಳ ಆಕಲನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮನಿಸುವುದು. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾಗುವಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗೆ ಇಂಥದೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮೈಗೂಡುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ

ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ತೃತೀಯ ನೇತ್ರ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಹಣೆಯ ನಡುವಿನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುವವು. ಈ ಕಣ್ಣನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದುಗಳು ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ತಿಲಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಮುಂಟು. ಶಿವನನ್ನು ಚಿತ್ರರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದು ತೋರಿಸುವಾಗ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಕೆಂಪು ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಾಣಸುವರು. ಇದರ ರಹಸ್ಯವೇನು ? ಇದು ತೃತೀಯ ನೇತ್ರವಾದ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ಒಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ೫೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಮೊಹೆಂಜೊ-ದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗೆತಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ ಎಂದು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕೀಳುದೆಸೆಯತ್ತ ಇಳಿಯುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಲೈಂಗಿಕ ಸುಖಸಂಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಮುಳುಗಿಬಿಡುತ್ತಿವೆ. ಎಂತಲೇ ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ವಿಕಾಸವು, ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯ ಪ್ರಗತಿಯು ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಾಮಾಂಗ ಇವು ತಕ್ಕಡಿಯ ಎರಡು ಪರಡಿಗಳಿದ್ದಂತೆ; ಒಂದು ಭಾರವಾದಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಡಿಯು ಹಗುರಾಗಿ ಮೇಲೆ ಏರಲೇಬೇಕು. ಕಾಮವಾಸನೆ, ಲಾಲಸೆ, 'ಲಿಬಿಡೊ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಾಗ, ಅದನ್ನು ಶಕ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಗುರುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುವದು ಎಂದರೆ ಈ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಪ್ರಭಾಪುಂಜವಾಗಿ ಅರಳಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮಾನವನು ವಿಚಾರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಉಳಿದೆನೆನ್ನೋಣ; ಆಗ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ನಡುಕವನ್ನಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಹರಿದಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಪಡೆಯುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ನಡುಕವು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಿರುವ ಮಿದುಳಿನ ಪೊಳ್ಳು ಭಾಗದಲ್ಲಿ (Sub-archonoid space) ಇಲ್ಲವೆ ದಹರಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯ ಸಾಂದ್ರವಾದ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಳುಗುಳು

ಹರಿದಾಟವೊಂದರ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಚಾರವು ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿಯ ಸುಳಿದಾಟವು ಪ್ರಬಲವಾದ ಓಟಾಟದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾದ ಆಘಾತವುಂಟಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇಡಿಯ ದೇಹವೇ ವಿದ್ಯುತೀಕರಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಆಗ ಆ ವಿಚಾರವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಜಾಗ್ರತಗೊಂಡು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಂತತಧಾರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಚಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅತ್ಯುಚ್ಚ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು.

ಗತಿಯೇ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಜೀವನವು ಗತಿರೂಪವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಗತಿಯೇ ಸ್ಪಂದನವು. ಒಂದೇ ಒಂದಾಗಿರುವ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪರಾತ್ಪರ ವಸ್ತುವು ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಅದು ಆತ್ಯಂತಿಕ ಗತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಇಲ್ಲವೆ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆಯೆಂದೂ ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಆ ವಸ್ತುವು ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿ ತೋರಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಗತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಣೆ-ಸ್ಪಂದನಗಳು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಗತಿಯೊಂದರ ಶಿಳಿತಿಳಿಕೆಯು ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗತಿಯು ಕಾಲದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು. ಒಂದು ಹಲವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಾಗ ಗತಿಯು ಒಡಮೂಡುವದು. ಆದರೆ ಈ ಗತಿಯು ತಾಲ-ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಜೀವನ ಅರಿವು ಆರೋಗ್ಯ ಎಂದು ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ತಾಲ-ಲಯಗಳು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮರಣ ಮರಹು ಅನಾರೋಗ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಬೇಕು. ಜೀವನ-ಮರಣ, ಅರಿವು-ಮರವೆಗಳು ಗತಿಯಲ್ಲಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಎರಡು ಅವಳಿಜವಳಿಯಾದ ಸ್ವರೂಪಗಳು. ಈ ವ್ಯಕ್ತಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಾಂದ್ರತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಸ್ತುಜಾಲದಿಂದ ನಾವು ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆವಷ್ಟೆ! ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಮ್ಮ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅವಯವಗಳು ನಾನಾ ವಿವಿಧವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಗೊಂಡಾಗ ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಗತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಡುತ್ತೇವೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಕೆಲವು ಗತಿಗಳಿಗೆ 'ಪ್ರಕಾಶ-Light' ಎಂದೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿತವಾದ ಮನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವ ಗತಿಗಳಿಗೆ 'ಸಂವೇದನೆ-Sensaction' ಎಂದೂ

ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಹೊರಟ ಕಿರಣಗಳು ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪರಾವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಭೆಯೊಡನೆ ಬೆರೆತಾಗ ನೋಟವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ; ಹಾಗೆಯೇ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಮನ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಕಾಶವು ತರಂಗರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಚಿಮ್ಮಿದಾಗ ಸಂವೇದನೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನಸ್ಸು ಹಿಂದಣ ಸಂವೇದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಪರಿಣಾಮ ಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇಂದು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಂವೇದನೆ ಪ್ರಭಾವ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಅದು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದೆ. ಮನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಕ್ತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳೂ ದೋಷ-ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೂ ಹುದುಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಹಿಂದಣ ಹಾಗು ಇಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ಫಲರೂಪವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ನಾವು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತೆ ಆ ಮನವು ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಅದನ್ನು ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಅದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನೆಗಾಗಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ಬಾಹ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅರಿವನ್ನು ನಾವು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಸ್ಪಂದನವಿರುತ್ತದೆ; ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅದು ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಅದು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂವೇದನೆಯೂ ಮೊದಲೇ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿರುವ ಈ ಮನದ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುವ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಇದ್ದ ಸ್ಪಂದನ ತರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಸ ಸ್ಪಂದನ ಸಂವೇದನೆಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ; ಮೊದಲೇ ಇದ್ದವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ರೂಪದೊಡನೆ ಅವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರತಿಕೃತಿ, ರೂಪ. ಈ ರೂಪಗಳೂ ಸತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲ, ತೋರಿ ಅಡಗುವ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮಿಥ್ಯಾರೂಪಗಳು.

ನಾವು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಈ ಮಾತು ಅತಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ; ರಂಜಿತವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ವಸ್ತು-ಒಡವೆಗಳನ್ನು, ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವ ಪಡೆದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅರಿಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣುವದಾದರೆ ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬೇರೆಯಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಇವನ್ನು ಕಾಣುವದು ಅಸಾಧ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಅಂತರಂಗದ ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಪುನೀತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕಾಣುವದು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯು ಆತ್ಮಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಉಗಮಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ಸಂವೇದನೆ ಪ್ರಭಾವ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಈ ಆತ್ಮಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ರೂಪಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಅದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು ಅಷ್ಟೆ! ರೂಪುಗೊಂಡು ತೋರುವ ನಮ್ಮೀ ಬಾಹ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಭಾವನಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಮಾತ್ರ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಆತ್ಯಂತಿಕವಾಗಿ ವಿಕಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪರಮ ಯೋಗಿಯು ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಭಾವನಾಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ರೂಪಿಸಿ ತೋರಬಲ್ಲನು. ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ ದೃಷ್ಟಿಯು, ಸುಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯು ನಾಮ ರೂಪಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ಥೂಲ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲ ಕಾರಣ ಮಹಾ ಕಾರಣ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ಭೇದಿಸಬಲ್ಲದು. ಯಾಕಂದರೆ ಆತನ ಉನ್ಮನವು, ಆತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯು ಸ್ಥೂಲಮನದಿಂದ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗೆಯ್ಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ತನ್ಮಯವಾದ ನೋಟವು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವದು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಸುಪ್ತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೀನಿಯಲ್‌ಗ್ರಂಥಿಯು ಜಾಗ್ರತಗೊಳ್ಳುವದು, ವಿದ್ಯುತ್ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗೆಯ್ಯತೊಡಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರದ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ

ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾವಳವೆಲ್ಲ ಅಡಗಿ ಆತ್ಮತೇಜವು ಬೆಳಗುವದು. ತಪಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಭ್ರಮೆಗಳನ್ನು, ದೋಷಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿದರೆ ತೇಜಸ್ಸು ತಮಂಥ ಮುಸುಕಿದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವದು. ತಪಸ್ಸು ತೇಜಸ್ಸುಗಳು ಅವಿರಳವಾಗಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಅವಿನಾಭಾವದಿಂದ ಬೆರೆತು ಓಜಸ್ಸಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವವು. ಓಜಸ್ಸು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಓಜಸ್ಸು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಕವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ತಳತಳಿಸ ತೊಡಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗವು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದೋ ಅಂತಹ ಹರಿತವಾದಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫುರಿತ-ವಾದ ಜ್ಞಾನ ಇವು ಗಾಢವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅಳವಟ್ಟ ಅವಸ್ಥೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನನ್ನು ಒಯ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸುವದೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪೀನಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುವ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದು ಗಹನವಾದ ಗಂಭೀರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಡಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ನೀಡುವ ನಂಬಿಗೆಯಿದು.

ಮುಕ್ತಿಯ ವಿಷಯಕವಾದ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿಚಾರಪ್ರಣಾಲಿ ಇವುಗಳಿ-ಗನುಸಾರವಾಗಿ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರ ಯೋಗ ಲಯಯೋಗ ಹಠಯೋಗ ರಾಜಯೋಗ ಮತ್ತು ಶಿವಯೋಗ ಇವೇ ಆ ಐದು ಯೋಗಗಳು. ವೀರಶೈವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಯೋಗಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬಹು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯೋಗದಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತಿಯು ತನ್ನಿಂದ ಅನ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲವೆ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸದೆ ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ಪಡೆಯುವ ಒಂದು ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದ-ರಿಂದ ಯೋಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅನುಭವವನ್ನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ ಯೋಗಿಯಾದವನು. ಯೋಗವು 'ಸಂಯೋಗ, ಕೂಡುವದು' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದಾದರೆ ಈ ಐದು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಒಂದೊ-ಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಧವಾದ ಸಂಯೋಗವನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರು ವರುಆ ಯೋಗಿಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಹಠಯೋಗಿಗೆ ಪ್ರಾಣ-ಅಪಾನಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ರಾಜಯೋಗಿಗೆ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ ನಾಡಿ ಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಮನವನ್ನು ಅಮನಸ್ಕಗೊಳಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದೇ ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬೆರಿಸುವುದೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿರು ವಾಗ ತನ್ನಿಂದನ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಬೆರೆಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾದ ಅವಸ್ಥಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಅರ್ಥಾತ್ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತ ದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

'ಪಿಂಡಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಯೋರೈಕ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಘಟಕಗಳು ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಅಂತರ್ಮುಖಿ ಗಳಾದ ಯೋಗಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಂಬಲಿಸದೆ ಪಿಂಡದಲ್ಲಿ

ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ-ತತ್ವಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಪಿಂಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಾವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಉಪಕರಣವೂ ಇಲ್ಲ. 'ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಲು ಧರ್ಮ ಸಾಧನಂ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಾಂಡದ ಹಸುಗೆಯಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ರಹಸ್ಯವಡಗಿದೆ. ಪಿಂಡಾಂಡದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತ ಷಣ್ಮುಖ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ,

ಪಿಂಡದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಪ್ರಾಣದೊಳಗೆ ಶಬ್ದವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಪ್ರಾಣದೊಳಗೆ ಶಬ್ದವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲದರಲ್ಲದೆ
ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ನಾದವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ನಾದವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ನಾದದೊಳಗೆ ಮಂತ್ರವಿರ್ಪುದನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ನಾದದೊಳಗೆ ಮಂತ್ರವಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಮಂತ್ರದೊಳಗೆ ಶಿವನಿರ್ಪುದುನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ !
ಮಂತ್ರದೊಳಗೆ ಶಿವನಿರ್ಪುದನೆಲ್ಲರು ಬಲ್ಲರಲ್ಲದೆ
ಆ ಶಿವನ ಕೂಡುವ ಅವಿರಳ ಸಮರಸವನಾರೂ ಅರಿಯರಲ್ಲ,
ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾ !

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ವಚನವು ಮಂತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ, ಮಂತ್ರಯೋಗದಿಂದ ಶಿವನೊಳಗೆ ಸಮರಸವಾಗುವ ಹದನವನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುವದು.

ಪಂಚವಿಧವಾದ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಯೋಗವು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಿರಂತರವಾದ ಮಂತ್ರಾನುಸಂಧಾನದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಜೀವ ಪರಮರನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಸಾಧನೆಯೇ ಮಂತ್ರಯೋಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವದು. 'ಮನನಾತ್ ತ್ರಾಯತೆ ಇತಿ ಮಂತ್ರಃ'; ಮನನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವುದು ತಾರಕವಾಗುವದೋ ಅದುವೆ ಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ನಾಮವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.'ನಾಮದಲ್ಲಿ ನಿಜಧಾಮವುಂಟು, ನಿನ್ನ ಕ್ಷಾಮಿಸಿ ಕರೆದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವುಂಟು' ಎಂದು ಅನುಭಾವಿಗಳು ನಾಮದ ಮಹತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರು

ವರು. ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವಡಗಿದೆ. ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗಿ ಕೂಸಿನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಊದಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು ಇಡಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು. ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಕರೆದ ಶಬ್ದದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಗಾಢವಾದ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದರೆ ಸಾಕು; ಇನ್ನಾವ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕೂಗಿದರೂ ಎಚ್ಚರವಾಗದಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದಾಗ ತಟ್ಟನೆ ಏಳುವನು. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ಒಂದಿಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತವಿರುವದು. ಎಂತಲೇ ಹೆಸರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೂಗಿದಾಗ ನಿದ್ರಿತನು ಎಚ್ಚರಾಗುವನು. ಆ ಹೆಸರು ಅವನ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ, ಈ ಪಿಂಡಕ್ಕೆ. ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಆತ್ಮನಿಗಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ ಆತ್ಮನ ಬದಲು ಕಾಣುವ ಈ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಹೆಸರಿನ ಈ ನಾಮದ ಮೂಲವೆಲ್ಲಿ ? ಇದು ಮೊದಲು ದೇಹಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದಂತೆ ತೋರಿದರೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದಲ್ಲ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಡೆಯಾಡುವ ಉಸಿರು ನಿಂತರೆ ದೇಹವು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು. ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅದು ಜಡವಾಗಿಬಿದ್ದು ಬಿಡುವದು. ನಿಜವಾಗಿ ದೇಹವು ಜಡವೇ. ಆದರೆ ಉಸಿರಿನ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣದ ಎಡೆಯಾಟದಿಂದ ದೇಹದೊಳಗೆ ಚೈತನ್ಯವು ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಉಸಿರಿನ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡವು ಬಾಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಉಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಉಸಿರಿನ ಎಡೆಯಾಟದಿಂದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಪ್ಪಳವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ಈ ಸಪ್ಪಳವೇ ಶಬ್ದ ಎಂದೆನಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಪ್ಪಳವೆಲ್ಲವೂ ಶಬ್ದವಲ್ಲ, ಆ ಸಪ್ಪಳವು ತಾಳಲಯ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ನಾದವೆನಿಸುವದು. ಈ ನಾದದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವಿದೆ. ನಾದವು ಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮತಿಯಿದೆ. ಮತಿಯಿಂದ ಮಂತ್ರ. ಏನೂ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಉಸಿರನ್ನು ಬಿಡುವದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ನಡೆದಿರುವಾಗ 'ಹಂ ಸಂ' ಎಂಬ ನಾದ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿವಿಶೇಷವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಸೊಂಯಿ ಸೊಂಯಿ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 'ಸೋಹಂ-ಅವನೇ ನಾನು, ಎಂಬುದು ತಾಳ ಬದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದ. ಇದರಲ್ಲಿಯ 'ಹ ಸ' ಎಂಬೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಳೆದರೆ ಉಳಿಯುವದು 'ಓಂ'. ಇದುವೆ ಮಂತ್ರ. ಈ ಓಕಾರವೇ ಆತ್ಮನ ಅಥವಾ ಶಿವನ ಹೆಸರು.

ಪಿಂಡದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಓಂಕಾರವೇ ಆತ್ಮನ ಹೆಸರಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಪಿಂಡದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ. ಪ್ರಪಂಚವು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಕಾಣುವದಾದರೂ ಇದು ನೆಲ ನೀರು ಬೆಂಕಿ ಗಾಳಿ ಬಯಲು ಎಂಬ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಭೂತವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಪೃಥ್ವಿಗೆ 'ನ' ಕಾರವೆಂದರೆ ಅದು ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವದು. ಯೋಗಿಗಳು ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುವರು. ಹೀಗೆಯೇ ಅಪ್ಪುವಿಗೆ ಮಕಾರ, ಅಗ್ನಿಗೆ ಶಿಕಾರ, ವಾಯುವಿಗೆ ವಕಾರ, ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಯಕಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವು ಆಯಾ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳುವವೆಂಬರ್ಥ. ಅದುವೆ ನಮಃಶಿವಾಯ! ಭಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಅದನ್ನು 'ನಮಃಶಿವಾಯ ಎಂದರೆ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ' ಎಂದು ಕರೆದರು. 'ನ ಮಮ ಶಿವಸ್ಯ ಸರ್ವಂ— ಇದು ನನ್ನದಲ್ಲ ಎಲ್ಲವೂ ಶಿವನದು, ನಮಃ ಎಂದರೆ ಅನ್ನ: 'ನಮಃ ಶಿವಾಯ — ಶಿವನಿಗೆ ನಾನು ಅನ್ನವಾಗಲಿ' ಎಂಬ ರಹಸ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದ ಈ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿವನು ಜೀವನನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗುವನು. 'ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ' ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪಿಂಡ – ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮ–ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಅಥವಾ ಹೊಂದಿಕೆಯು ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಮರಸ್ಯವು ಸೂಚಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಈ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಿಂಡಬ್ರಂಹ್ಮಾಂಡಯೋರೈಕ್ಯಂ. ಆತ್ಮ ಪರಮರ ಸಾಮರಸ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದೆ.

ನಾಂ ಎಂಬುದೇ ನಂದಿಯಾಗಿ, ಮಾಂ ಎಂಬುದೇ ಮಹತ್ತಾಗಿ,
ಶೀಂ ಎಂಬುದೇ ರುದ್ರನಾಗಿ, ವಾಂ ಎಂಬುದೇ ಹಂಸಿಯಾಗಿ,
ಯಾಂ ಎಂಬುದೇ ಅರಿವಾಗಿ, ಓಂ ಕಾರವೆ ಗುರುವಾಗಿ,
ಸಂಬಂಧವೆ ಅಸಂಬಂಧವಾಗಿ, ಎರಡೂ ಒಂದೆಯಾಗಿ
ಗುಹೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿ.

ಎಂದು ಪ್ರಭುದೇವರು ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಮಹಿಮೆಯು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಗುರುವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವ ಕೊಟ್ಟು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, 'ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗ, ಲಿಂಗವೇ ಮಂತ್ರ' ಎಂಬ ಕೀಲವನ್ನು ಅರುಹುವನು. ಇದರಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರ,

ಪಿಂಡ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವ ತಂತ್ರ— ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಈ ಮಂತ್ರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮಂತ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತು,

ಗುರುಬೋಧೆಯಿಂದತಿಶಯವಾದುದೊಂದುಂಟೆ
ಪರತತ್ವವನು ಬೋಧಿಸುವುದಾಗಿ ‖ ಪಲ್ಲವಿ ‖
ಮಂತ್ರಾಧಿ ದೇವತೆಯುಹ ಮೂರ್ತಿಯೊಳು ಬಾಹ್ಯ
ಭ್ರಾಂತಿಯುಳಿದು ಮನವೆರಗಿಸಿ ।
ಅಂತರಂಗದೊಳು ಭಜಿಸೆ ಮುಕ್ತಿಯುಹುದೆಂದು
ಮಂತ್ರಯೋಗವ ಸೂಚಿಸಿದರಿಂದೆ ‖

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯಮೂರ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಕುರಿತು ಭ್ರಾಂತಿಗೀಡಾಗಿ ಮಂತ್ರಜಾಪಿಯಾಗದೆ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಗುರುದತ್ತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಿ ಮುಕ್ತನಾಗಬೇಕು, ಇದುವೆ ಮಂತ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಹತ್ವ ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುರುದತ್ತವಾದ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಹಲವು ಶಬ್ದಗಳಿರಬಹುದು; ಅಥವಾ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವಾದರೂ ಇರಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೂತ್ರವಿರಬಹುದು, ಕೆಲವೊಂದು ಗಾಂಭೀರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ವದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವಿರಬಹುದು. ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕುರಿತು ಮನನ ಮಾಡಬೇಕು, ಅಂದರೆ ಅದು ತಾರಕವಾಗುವದು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಮಂತ್ರವೆನಿಸಲು ತಕ್ಕುದಾಗುವದು. ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರಿಸಿದವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತದ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಯೋಗಿಯು ಭೌತಿಕ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಆತ್ಮತತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮಂತ್ರಯೋಗಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದು ಎರಡು ಆರು ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು :

ಏಕಾಕ್ಷರಂ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಂ ವಾ ಷಡಕ್ಷರಮಥಾಪಿ ವಾ ।
ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಂ ವಾ ಮೋಕ್ಷಾಯ ಮಂತ್ರಯೋಗೀ ಜಪೇತ್ ಸದಾ ‖

ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ಚಂಚಲವಾದದ್ದಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಮಂತ್ರಜಪವು ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಜಪದಿಂದ

ಮನವು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಅಳಿದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಮಂತ್ರವು ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಮಂತ್ರವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಸಹಾಯುವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರವು ಕುಲಕುಂಡಲಿನಿಯ (ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯ) ವ್ಯಕ್ತರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕುಂಡಲಿನಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದವರೆಗೆ ಅದನ್ನೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಂಯೋಗಗೊಳಿಸಲು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳು ಐದು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಧಾರದಲ್ಲಿ 'ನ'ಕಾರವು ಜೋಡಣೆಯಾಗಿ ವಿಶುದ್ಧಿಯವರೆಗೆ ಏರುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ 'ಯ'ಕಾರವು ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಬೀಜರೂಪವಾದ 'ಓಂ'ಕಾರವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಯೋಗದಿಂದ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಲಭಿಸುವವಾದರೂ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ಉದ್ದೇಶವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಮರಸವೇ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನವನ್ನಿರಿಸಿ ಗೌಪ್ಯವಾಗಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಜಪವಿಧಾನವು ವಾಚಕ ಉಪಾಯ ಮಾನಸಿಕ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಳುವಂತೆ ಒದರಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರ ಮಾಡುವದು ವಾಚಕ. ಅದು ಕೀರ್ತನೆ ಅಥವಾ ಭಜನೆಯಾಗುವದು. ತುಟಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಮಂತ್ರ ಪಠಣಮಾಡುವದು ಉಪಾಂಶು; ಕೇವಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಜಪಿಸುವದು ಮಾನಸಿಕ ಜಪ ಎನಿಸುವದು. ಮಾನಸಿಕ ಜಪವೇ ನಿಜವಾದ ಜಪ. ಅದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜಪವಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರ ಜಪದಲ್ಲಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಮಂತ್ರ-ಜಾಪಿಯಾದ ಸಾಧಕನು ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ ಹೀಗೆ ಇರಲು ಕಲಿಯಬೇಕು : ದಯವಿರಬೇಕು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಭಯವಿರಬೇಕು ಗುರು-ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ (ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ); ಸ್ನಯುವಿರಬೇಕು ಸಕಲ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ (ಸಂಯಮನ); ಸಯುವಿರಬೇಕು ನುಡಿ-ಗಡಣದಲ್ಲಿ; ಎಂದರೆ ಅವನು ಮಂತ್ರಯೋಗವನ್ನಾಚರಿಸಲು ಅರ್ಹನಾಗುವನು. ಯಾವ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಆಗಲಿ; ಯಾವ ಯೋಗವೇ ಆಗಲಿ, ಅದರ ಆತ್ಯಂತಿಕ

ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಶಾಂತಿ ಮತ್ತು ಆನಂದ. ಮಂತ್ರಯೋಗವು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದಲೂ ಶಾಂತಿ ಆನಂದಗಳು ಲಭಿಸುವವು, ಸಾಮರಸ್ಯವು ಒಡಮೂಡುವದು.

ಲಯಯೋಗವು ಶಾಕ್ತಧರ್ಮದ ಕುಂಡಲಿನಿಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಥಿರ ಮತ್ತು ಚರವೆಂದು ದ್ವಿವಿಧರೂಪ ಧಾರಣಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರವು ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯಾದರೆ ಚರವು ಶರೀರದ ಕಾರ್ಯಶಕ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಾಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಗತಿಯು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಿರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗಿ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣದ ಗತಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವದೂ ಈ ಶಕ್ತಿಯೇ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಕೇಂದ್ರವು ಜ್ಞಾನದ ಶೀರಾ ಸ್ಥೂಲ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆ ಜಾಗ್ರೃತಗೊಳಿಸಿ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದು ಆಧಾರದಿಂದ ಷಟ್ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಮೇಲೆ ಏರತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಸಹಸ್ರಾರವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ ಸಂಪುಟವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಶಕ್ತಿಯು ಶಿವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಯ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯು ಇದನ್ನು ಲಯಯೋಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ:

ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ ನಿಜಧ್ಯೇಯೆ ಮನಸಾ ಮರುತಾ ಸಹ ।
ಲೀನಂ ಭವತಿ ನಾದೇ ವಾ ಲಯಯೋಗಿ ಸ ಏವ ಹಿ ॥

ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಲಯಯೋಗದ ಈ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಲಯಯೋಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು:

ಬಯಸದೆ ಭೋಗಾಭಿರತಿಗಳ ಪೇಳ್ದು ಚಿನ್
ಮಯ ಪರತತ್ವದೊಳಗೆ ಚಿತ್ತ ।
ಲಯಿಸೇಕಮಯವಾಗೆ ನಿರ್ವಾಣವಹುದೆಂದು
ಲಯಯೋಗವನು ವಾಚಿಸಿದರಿಂದೆ ॥

ಚಿತ್ತವು ಪರತತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಒಂದಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಲಯಯೋಗವು. ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಿಯಾದಪ್ಪುದು ಎಂದು ಲಯಯೋಗಿಯ ಅನುಭವ.

ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಬಯಸಿದ ಭಕ್ತನು-ಜ್ಞಾನದತ್ತ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಆ ಜ್ಞಾನದ ದ್ವಿತಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಯಯೋಗ ಸಾಧನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಲಯಯೋಗವು ಅಂತಃಪೂಜೆಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಪೂಜೆಯು ಮೊದಲನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತಃಪೂಜೆಯು ಕಠಿಣವಾದುದೇನೋ ನಿಜ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಆಭ್ಯಂತರ ಪೂಜೆಯು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಮುಖ್ಯಾ ಚಾಭ್ಯಂತರೀ ಪೂಜಾ ಸಾ ಚ ಬಾಹ್ಯಾರ್ಚನೋದಿತಾ'. ಬ್ರಾಹ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಮೋಹಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು ಶಾರೀರಿಕ ಸುಖಕ್ಕೋಸುಗ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂಜೆಯು ಬಾಹ್ಯಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಡಗಿದ ಗೂಢವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತ ಸತ್ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆಗೆಯುವದತ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದರ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಾಧಕ–ಭಕ್ತನು ಅಂತಃಪೂಜೆಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಪೂಜೆಗೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತಶಿಖಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಇದನ್ನು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ 'ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿರೊ ನಿಮ್ಮೊಳು ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿರೊ' ಎಂಬ ಪದ್ಯವೂ ಅಷ್ಟೇ ಮನೋಹರವೂ ಮಾರ್ಮಿಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಅಷ್ಟವಿಧೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ಯೋಗದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃವಾದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಷಟ್ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರ ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಮಾರ್ಗದ ಬೋಧೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಸ್ಥಲದಿಂದ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಚಿಲ್ಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಹಾಗು ಧ್ಯಾನದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗ್ರುತವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ

ಷಟ್‌ಚಕ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

'ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಲು ಯೋಗಸಾಧನಂ;' ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಶರೀರವು ಸುದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಶರೀರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಸಮಾಧಿ-ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಹಠಯೋಗದ ಮುಖ್ಯವಾದಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಪರಮರು ಒಂದಾಗುವರು. ಅಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಯಾವತ್ತೂ ದುಃಖಬಂಧಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪರಮ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ, ಆನಂದಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗುವನು. ಈ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶರೀರ ಸುದೃಢತೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸಾಧಕನು ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಗೋರಕ್ಷನಾಥನು ವಜ್ರಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಠಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ 'ಹ'ಕಾರವು ಇಡಾ ನಾಡಿಯನ್ನೂ 'ಠ'ಕಾರವು ಪಿಂಗಳಾ ನಾಡಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವುದು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ದ್ವಾರಾ ಇವೆರಡೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣ-ವಾಯುವನ್ನು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಹಠಯೋಗದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಮಾಧಿ ನಿಲುಕುವುದು.

ಎಲ್ಲ ಯೋಗಗಳು ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಮನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ಸಂಬಂಧ ವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಾನಿಸುತ್ತವೆ. 'ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಳವಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊ, ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಹಠ-ಯೋಗವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಘಟ (ದೇಹ) ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಧೌತಿ ಬಸ್ತಿ ನೇತಿ ನೌಲಿ ತ್ರಾಟಕ ಮತ್ತು ಕಪಾಲಭಾತಿ ಎಂಬ ಆರು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸ ಬೇಕು. ಆಗ ಆಸನ ಮುದ್ರಾದಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗು ವದು. ಇದರಿಂದ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೂ ಸ್ಥಿರತೆಯೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಹೀಗೆ ದೇಹ ಶುದ್ಧಿಯಾದ ತರುವಾಯ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಯೋಗಿಯು ಸಮಾಧಿಗೆ ನಿಲುಕುತ್ತಾನೆ. ಆಸನ ಬಂಧ ಮುದ್ರಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ ಗಳು ಹಠಯೋಗದ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳೆಂದೂ ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಕೇವಲ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೇ ಈ ಯೋಗದ ಗುರಿಯೆಂದೂ ಕೆಲವು ಯೋಗಿಗಳ ಅಭಿಮತವಿರುತ್ತದೆ. ಹಠಯೋಗದ ಪರಿಣಾಮವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ

ವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಘಟ ಶುದ್ಧಿಯೇ ಕೊನೆಯ ಗುರಿಯಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣವಾಯು ನಿರೋಧವೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಕುಂಭಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಿಟಿಲ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು, ಅಂಗುಷ್ಟಮಾತ್ರ ಪುರುಷನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಇದುವೆ ನಿಜವಾದ ಹಠಯೋಗ.

ಪಟುವಾಗಿ ಚರಿಸುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವ ನಾಸಾ-
ಪುಟದೊಳು ತಡೆದು ಕುಂಭಿಸಿ ತನ್ನ ॥
ನಿಟಿಲಜ್ಯೋತಿಯ ನಿರೀಕ್ಷಿಸೆ ಮೋಕ್ಷವಹುದೆಂದು
ಹಠಯೋಗದಸುವ ಪೇಳಿದರಿಂದೆ ॥

ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಠಯೋಗಕ್ಕೆಗೌಣಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ. ನಾಡಿಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅವಶ್ಯವಿರುವಷ್ಟುಮಾತ್ರ ಆಸನ ಬಂಧ ಮುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪಾತಂಜಲಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವದುಂಟು. ಕೈವಲ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಪಾತಂಜಲಯೋಗದ ಅಂತಿಮ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪುರುಷನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ ಅದುವೆ ಕೈವಲ್ಯವೆನಿಸುವದು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ ಯೋಗವುಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹಮನೋನಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕೈವಲ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಪಾಲಿಸುವದು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಬಳಿಕ ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವರು. ಇವು ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳು ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಯೋಗದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಯೋಗವು ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ ತರುವಾಯವೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನಾಬಗೆಯಾದ ವಿಷಯಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸದಾ ತಮ್ಮತ್ತ ಎಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಧಕನು ಮನವನ್ನು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನದತ್ತ ಹೊರಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಷ್ಟಾಂಗದಲ್ಲಿ ಇದು ಐದನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ತರುವಾಯ ಸಾಧಕನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನವನ್ನು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದುವೆ ಧಾರಣ. ಧಾರಣದಿಂದ ಸಮಾಧಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯೊದಗುವದು. ಸಮಾಧಿಯು ಎರಡು

ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ ಎಂದು. ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಗೆ ಸಬೀಜ ಅಥವಾ ಸವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗೆ ಸತ್ಯದ ಪೂರ್ಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೋಪಲಬ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಬೀಜ ಇಲ್ಲವೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿರುವ ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಯು ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ನಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಈ ಐದು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾಗವೆಂದೂ, ಕಡೆಯ ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣ ಸಮಾಧಿ ಇವಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಯೋಗದ ಈ ಉತ್ತರಭಾಗದ ಅಂಗಗಳ ಏಕತಾನವೇ ಸಂಯಮವು. ಈ ಸಂಯಮವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥ-ವಸ್ತು-ವಿಚಾರ-ಕಲ್ಪನೆ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥ-ವಸ್ತು-ವಿಚಾರ-ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗುವದು. ಜ್ಞಾನವೇ ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರಲ್ಲವೇ ? ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳ ಅಂತರಂಗದ ಬಗೆಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದೆಯೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಭುತ್ವವು ಸಾಧಿಸುವದು. ಆ ಪ್ರಭುತ್ವವೇ ಶಕ್ತಿ. ಯೋಗಿಯು ಸಂಯಮದ ಬಲದಿಂದ ಇಂಥ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವನು. ಇಂಥ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಯೋಗಿಯು ಅಣಿಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆವನಾದರೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ದುಃಖ-ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟಗಳ ಸೋಂಕು ಎಷ್ಟೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನವನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಅನುಪಮವಾದ ತೇಜವೊಂದು ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ; ಆ ತೇಜವೇ ತಾನು ಎಂಬ ಅರಿವನ್ನು ರಾಜಯೋಗಿಯು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಜಗದೊಳಹೊರಗೆಲ್ಲಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಹ
ತೇಜವಾನೆಂದರಿದರಿವನು ।
ಮೂಜಿ ಪ್ಯೆಮರೆದಿರೆ ನಿಃಶ್ರೇಯವಹುದೆಂದು
ರಾಜಯೋಗವ ತಿಳಿಸಿದರಿಂದೆ ॥

ರಾಜಯೋಗಿಗೆ ಇಂತಹ ತೇಜವೇ ತಾನೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವದಲ್ಲದೆ ಆ ಅರಿವನ್ನು ಮರೆತು ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಒಳವಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ?

ಶಿವಯೋಗವು ಕೇವಲ ವೀರಶೈವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗವು ಸಾಧನೆಯ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವೆ ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಯು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ಮಂತ್ರ-ಲಯ-ಹಠ-ರಾಜಯೋಗಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾಮಿಕಾದಿ ವಾತುಲಾಂತವಾದ ೨೮ ಶಿವಾಗಮಗಳ ಯೋಗಪಾದದಿಂದ, ಚೆನ್ನಸದಾಶಿವಯೋಗಿಯ ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಿಂದ, ನಿಜಗುಣ ಸರ್ಪಭೂಷಣರ ಕೈವಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ, ಶಿವಶರಣರ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳಿಂದ ಈ ನಾಲ್ಕು ಯೋಗಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿವಯೋಗದ ಆಚರಣೆಗೆ ಈ ಯೋಗಗಳು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದಿಲ್ಲ. ಈ ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹಲಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಿಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ಅವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉನ್ನತಿಗೆ, ಆತ್ಮಖ್ಯಾತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಿದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುವಿಲ್ಲ, ಮಹತ್ವವೂ ಇಲ್ಲ. ತಪೋನಿಷ್ಠೆಯ ಯಾವದೇ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿಪ್ರಾಪ್ತಿಯು ಅನಿವಾರ್ಯವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಲಿಂಗಪವಾಡವನ್ನು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೇ ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಗೆ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಮಾರ್ಶದ ಹೊಂದುಗೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಸೆರಗನ್ನು ಹಿಡಿದು ಉನ್ನತಿ ಪಥವನ್ನು ಬಯಸುವ ಸಾಧಕರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾದ ಅನುಭವ ಮಾರ್ಗವು ನಿಲುಕುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನ ಅಮೃತಲಿಂಗ ಯೋಗದಿಂದ ಶಿವಯೋಗಬಲ್ಲಿದನಾದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ವ್ಯೋಮಕಾಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ರೂಢಗೊಳಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಸಂಪರ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬಂದ ಮಹಿಮರನ್ನು ಜ್ಯೋತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ ಪ್ರಭಾಪುಂಜಿತಗೊಳಿಸಿದನು. ಶಿವಯೋಗದಿಂದ ಅವನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಬಯಲ ಒಡಲಿನ ಗೂಢವು ಒಂದು ಅನುಪಮವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪರಂಪರೆಯು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವಂತೆ ಇನ್ನುಳಿದ ಯೋಗಸಿದ್ಧರ ಪರಂಪರೆಯು ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕವಾದ ಮುಕ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಅವರವರ ಯೋಗದ ಪರಮಾದರ್ಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತೆನ್ನಬೇಕಾಗುವದು.

(೩)

ಪರವಸ್ತುವು ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ, ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಆ ದೇವನು ನಿಲುಕಲಾರ-ಎಂದು ಎಲ್ಲ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳ ಅನುಭಾವಿಗಳು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದೇವನು ಅಜ್ಞೇಯನು, ಅವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಆಗದು ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆ ಪರವಸ್ತುವು ನಮ್ಮ ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಲುಕಬಲ್ಲುದು ಎಂದು ಅವರು ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯ ಮನಸ್ಸು ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂತರಂಗದ ಆಳವಾದ ಮನವು ಎಂದರೆ ಭಾವವು ಮಾತ್ರ ಅವನ ಅವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲುದು. ಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಈ ಅವ್ಯಕ್ತ ರೂಪಕ್ಕೆ ಶಿವನೆಂದೂ; ವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಶಿವಲಿಂಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರವಸ್ತುವು ಖಂಡಿತ ಮತ್ತು ಅಖಂಡಿತ ಈ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವದೆಂದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಮತ್ತು ರಸದ ಮಾಧುರ್ಯ ಇವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ಈ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅನಾದ್ಯನಂತವಾದ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ಶಿವನ ಆವಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವು ಒಂದು ವಾಹಕವಾಗಿದೆ. ದೇಶ-ಕಾಲ-ಅವಕಾಶ, ನಾಮ-ರೂಪ, ಗತಿ-ಚೈತನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಶಿವನ ಖಂಡತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಆ ಲಿಂಗವು ಒಂದು ಸಹಾಯಕ ಅಷ್ಟೆ! ಇದರಿಂದ ಲಿಂಗವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸಗುಣ ನಿಲವನ್ನೂ ಶಿವನು ಅದರ ನಿರ್ಗುಣ ನಿಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆಂದಾಗಾಯಿತು. ಅನುಭಾವಿಯು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಈ ಎರಡೂ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನು ಒಂದನ್ನು ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸನು. ಅವನ ಇಡಿಯ ಸಾಧನೆಯ ರಹಸ್ಯವು ಈ ಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪರವಸ್ತುವು ನಿರಾಕಾರವಾಗಿದೆ, ಅದು ಅನಂತವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶೈವ ಮತ್ತು ವೀರಶೈವಗಳು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದರೆ

ಲಿಂಗತತ್ವದ ಅಥವಾ ಪರವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪದ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೀರ-ಶೈವರು ಶೈವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವನು ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಎಂಟು ವಿಧದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರೆ ಇಡಿಯ ವಿಶ್ವವೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶೈವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅರ್ಧ ಗೋಲದಂತೆಯೂ ಒಂದಾ-ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟಂತೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಇದುವೆ ಲಿಂಗ ಎಂದು ಅವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಲಿಂಗದ ಈ ಬಗೆಯಾದ ವಿವರಣೆಯು ಅರ್ಧ-ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತ್ರ ಇರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯುಬಹುದು. ಆದರೆ ಲಿಂಗದ ವಿವರಣೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ, ಅದನ್ನು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ವೆಂದು ಕರೆಯುಬಹುದು. ಪರವಸ್ತುವು ವಿಶ್ವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆತ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮ-ವಿಮರ್ಶೆ ಅಥವಾ ಸ್ವ-ಪರಾಪರ್ಶೆ ಆ ವಸ್ತುವಿಗುಂಟು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ರಚನೆಗಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಈ ಸಂಕಲ್ಪ ಈ ಸ್ಪಂದನ ಈ ತರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾದವು ಒಡ-ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾಮದ ಅರಿವು ನಮಗಾಗುವದು. ಈ ನಾದದಿಂದ ಬಿಂದು ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ನಾದ-ಬಿಂದುಗಳು ನಾಮ ರೂಪಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಬೆರೆತು ಓಂಕಾರ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಣವದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಂದುವು ಚಕ್ರದ ಆಕಾರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ನಾದವು ಪೀಠವನ್ನನುಸರಿಸಿದ ರೇಖೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುವದು. ರೇಖೆಯು ಬಿಂದುವಿನ ಮೇಲೆ ದುಂಡಗಿನ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಕೊಳಗದಂತೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದು ಲಿಂಗದ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಬ್ದ-ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆಯತ್ತ ವೀರಶೈವರ ಒಲವಿರುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗಿನ ಅವರ ವಿವರಣೆಯು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಲ-ಅವಕಾಶಗಳ ಧರ್ಮವೊಂದಿದೆ; ರೂಪ-ಗತಿಗಳ ಧರ್ಮವೊಂದಿದೆ; ಇದು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವದ ಅನಂತವಾದ ತಾಲ-ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಧರ್ಮವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ತಲೆದೋರುವ ಅನಂತ ಬದಲಾವಣೆ ಅನಂತ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ— ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗಿನ ಈ ವಿವರಣೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲಿಂಗದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ವೀರಶೈವವು ಶೈವದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶೈವರು ಅರ್ಥ-ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಭೌತಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಗುಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾವರಪೂಜೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ ವೀರಶೈವರು ಶಬ್ದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಶಿವನನ್ನು ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿ ಅಂಗದ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂಜಿಸುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಈ ಪೂಜೆಗೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗ ಪೂಜೆಯು ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ-ಪೂಜೆಯು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಸಾಕಾರವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಅಗಲ-ಲಾರದಂತೆ ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಮತ್ತು ಮಾನವ ದೇಹವು ದೇವನ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ದೇವಾಲಯವಾಗಬೇಕು—ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ವೀರಶೈವರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವರು. ಅಂಗದ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿದ ಲಿಂಗವು ಪರಮಾತ್ಮನು ದೂರದಲ್ಲಿಹ ಕೈಲಾಸದಲಿಲ್ಲ, ಅವನು ಅಣುಅಣುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂಗದ ಕಣಕಣದಲ್ಲಿ, ನಾಳನಾಳದಲ್ಲಿ, ರೋಮ-ರೋಮಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದರ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯವಾಗಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರತೆಯು ಒಡಮೂಡಬೇಕು, ಅದರಲ್ಲಿ ದೇವದೇವನು ಆವಾಸಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದೆ.

ಲಿಂಗದ ಬಗೆಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳುಂಟು. ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಚಿಹ್ನೆ, ಲಕ್ಷಣ, ಗುರುತು. ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಆಕಾರ, ಲಿಂಗವೆಂದರೆ ಪರಾತ್ಪರವಸ್ತು, 'ಲೀಯತೆ ಗಮ್ಯತೆ ಅಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ ಲಿಂಗಃ'. ಜಗದ್ವಿಲಾಸವು ಚಿತ್-ಅಚಿತ್, ಚೇತನ-ಜಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಚಿದಚಿದಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಯಾವುದರಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಯಾವುದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೆ ಅಡಗುವುದೋ ಅದುವೆ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಅಭಿಮತದಂತೆ

ಲಕಾರವೇ ಶೂನ್ಯ, ಬಿಂದುವೇ ಲೀಲೆ, ಗಕಾರವೇ ಚಿತ್;
ಈ ತ್ರಿವಿಧದೊಳಗೆ ಲಿಂಗವೆಂಬ ಸಕೀಲ.

ಇದರ ಸಂಚವ ಬಲ್ಲಾತನೇ ಲಿಂಗಸಂಗಿ,
ಕೂಡಲ ಚೆನ್ನಸಂಗಮದೇವಾ.

ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಚೇತನಾತ್ಮಕರಾದ ಜೀವರು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಡಗಿದ್ದು, ಸೃಷ್ಟಿಯಾದೊಡನೆ ಪರಶಿವನ ಲೀಲೆಗಾಗಿ ಕಟಿಬದ್ಧರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರುವನಾಡಿ ಆ ಲೀಲೆಗೊಂದು ಮೆರುಗನ್ನು ತಂದು, ಲೀಲೆ ತಪ್ಪಿದಡೆ ಮತ್ತೆ ಆ ಸ್ವಯಂಭುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವರು. ಶಿವನು ಶೂನ್ಯವಾಚಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಕ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಶಿವಶಕ್ತಿಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಶಿವನ ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯು ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಶಿವನಿಂದನ್ಯವಲ್ಲ. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿಯರಂತೆಯೇ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಇದು ಶಿವಲೀಲೆಯನ್ನು ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸುವದು. ಶಿವ-ಶಕ್ತಿ-ಸೃಷ್ಟಿ ಈ ಮೂರರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಲಿಂಗಪದವು. ಇದು ನಿರಾಕಾರವಾದ ಪರತತ್ವದ ಪರವಾಗಿ ಲಿಂಗಪದದ ವಿವರಣೆ. ನಿರಾಕಾರವು ಸಾಕಾರವನ್ನೈದುವುದಾದರೆ ಅದು ವಿಶ್ವ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ. ವಿಶ್ವವು ಗೋಳಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗವೂ ಗೋಳಕ, ಆಕಾರವಲ್ಲದ ನಿರಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯದು.

ಜಗದಗಲ ಮುಗಿಲಗಲ ಮಿಗೆಯಗಲ ನಿಮ್ಮಗಲ:
ಪಾತಾಳದಿಂದತ್ತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಚರಣ,
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿಂದತತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಮುಕುಟ!
ಅಗಮ್ಯ ಅಗೋಚರ ಅಪ್ರತಿಮ ಲಿಂಗವೆ,
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಯ್ಯಾ.
ಎನ್ನ ಕರಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಚುಳುಕಾದಿರಯ್ಯಾ !

ಎಂದು ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಲ್ಲಿ ಅಖಂಡ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿ ನಿರಾಕಾರದಿಂದಿರುವ ಲಿಂಗವು ಭಕ್ತನ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಆಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿ ಅಂಗೈಯ ತಳಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಒಡಮೂಡಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೋಳಕವಾಗಿ ತೋರುವ ಲಿಂಗವು ಪಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗೋಳಕ ಗೋಮುಖ ಪೀಠಗಳನ್ನು ಒಳಕೊಂಡಿದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ದೇಹದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ

ಕಾಣುವರು. 'ಮುನ್ನನಾದಿಯ ಶರಣ ತನ್ನಯ ಸ್ವರೂಪವನು ಭಿನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ವಾಮಕರದಿ ಪಿಡಿದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಮಿಸದೆ ನನ್ನಿಯಿಂ ಪೂಜಿಸುವ'ನು. 'ಮರವೆಯಿಂ ಮುಸುಕಿಕ್ಕಿದರಿವಿನೊಳಗಿಹ ತಮ್ಮ ಗುರು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿ ಕೊಡೆ ಭರದಿ ಬಂದು' ಅದು ಕರಕಮಲದೊಳು ಹೊಳೆವುದು. ಎನ್ನ (ಶಿಷ್ಯ) ನಿನ್ನ (ಗುರು) ಅರಿವಿನ ಬೆಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಕಾಣಬಂದಿತ್ತು, ಅರಿವೇ ಲಿಂಗವಾದ ಕಾರಣ. ಸದಾಚಾರವೇ ಲಿಂಗ, ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೆ ಲಿಂಗ ಎಂದು ನೀತಿ ಕಾಯಕಗಳ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗದ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹವಣಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಲಿಂಗವಂತನ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ. ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು

ಕರಸ್ಥಲದ ಜ್ಯೋತಿಯದು, ಕರುವಿಟ್ಟ ಎರಕವದು,
ಅದರ ನೆಲೆಯ ತಿಳಿದರೆ ನಿಜಾನಂದವಹುದು.
ಹೊಲಬುದೋರದಿಹ ನಿಸ್ಸೀಮನ ಹೊಲಬನರಿದು
ಕೂಡಿದಾತನೆ ಮೃಡನು, ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥಾ.

ಎಂದು ಲಿಂಗದ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಲಿಂಗವು ವಿದ್ಯುತ್‌ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಎರಕ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಅದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ಪೂಜೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಕರೆಯ ಬಣ್ಣದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ರೂಪಿಸುವರು. ಘರ್ಷಣೆ ಸ್ಪರ್ಶನ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ಮೂಲ ತತ್ವವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಕೇರಿನ ಅಂಶದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಹೊದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶ್ವದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ, ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವ ಈ ಲಿಂಗದ ಘರ್ಷಣೆ ಸ್ಪರ್ಶದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ಹೊಂದುವ ಜ್ಞಾನವು ನಿಜಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುವದು. ತನ್ನಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗವು ದರ್ಪಣದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವದು. 'ಕಡಲೊಳಗೆ ಕಲ್ಲೊಳಗೆ ಮರದೊಳಗೆ ಮಾನವರ ಒಡಲೊಳಗೆ ಕಾಮಿಗಳ ಮನದೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ನುಡಿಯೊಳಗೆ ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ರಾಜಿಪ ಅಮಲತರ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಜ್ಯೋತಿಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವರು. ಒಂದೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿದ ಆ ಜ್ಯೋತಿಯು ಯೋಗಿಗಳ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದೆಂಬುದು ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ. ಯೋಗಿಜನರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ

ವಾಗುವ ಈ ಜ್ಯೋತಿಗೇನೆ ಲಿಂಗವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮೈಲಾರ ಬಸಲಿಂಗ ಶರಣರು "ನೇತ್ರ ಪ್ರಕಾಶದ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಾಗಿಹ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದಂಘ್ರಿಗಳೆನ್ನ ಸಲಹಲಿ" ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಜ್ಞಾನವು ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ, ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿಯು ಅರಳಿ ಶಿವ-ಶರಣರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ನಿಲವು ಅನುಭವಗೋಚರ ವಾಗುವದು. ಕರಿಯ ಕಾಂತಿಯುತ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡಿಯಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರಕಾಶ ಲಿಂಗದ ಪ್ರಕಾಶಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಕೀಲಿಸಿ ಸಾಧರ್ಮ್ಯದ ಸೊಬಗಿನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವದು. ಗೋಕರ್ಣದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವೆನ್ನುವರಷ್ಟೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ ಈ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬಹು ಮನೋಹರವಾದ ಅರ್ಥವುಂಟು. ಗೋ ಮತ್ತು ಕರ್ಣ ಎಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಿವಿಗಳು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಾದ ಏಕ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂಡು ಕೇಳಿಬರಬೇಕಾದರೆ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಧ್ಯಾನಿಸಿದಾಗಲೆ ! ಅಲ್ಲಿ ನಾದಾನುಸಂಧಾನವೂ ಬಿಂದುಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೂ ಕಳಾನುಭೂತಿಯ ಪರಮಾನಂದವೂ ಉಂಟಾಗಿ, ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳೆಯೇ ಲಿಂಗ, ಅದುವೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಅನುಭವ ಗಮ್ಯವಾಗುವದು.

ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು ತನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು 'ಕರಸ್ಥಲವೆಂಬ ದಿವ್ಯ ವಿಭೂತಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್‌ಕಳೆಯೇ ಈ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ಕಳೆಯೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದನ್ನು 'ದಿವ್ಯ ನಿಕ್ಷೇಪ' ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಜನ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಹುಗಿದಿಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ನಿರ್ಮಲ ಮತಿ-ಯೆಂಬ ಅಂಜನದಿಂದ ಲಿಂಗವೆಂಬ ನಿಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೊಂದು ಲಿಪಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷರವೆನಿಸಿದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಲಿಂಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಕ್ಷರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲವಕಾಶ-ವುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಅವನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವಶರಣರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಂ-ತ್ರವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದೆ. ಷಡಕ್ಷರ ಮಂತ್ರವು. 'ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಗಳಿಂದಕೂಡಿದ ಈ ಮಂತ್ರವು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಕಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವಷಟ್‌ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಹೃದಯದಂತಿದೆ. ಆರು ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ-ಗುರು-ಶಿವ-

ಪ್ರಸಾದ-ಜಂಗಮ-ಮಹಾಲಿಂಗಗಳೆಂಬ ಆರು ಲಿಂಗಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಸಾಧಕನು ಮುನ್ನಡೆಯುವನು. ಶಿವಯೋಗಿಯು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ಅಂತರಂಗದ ಷಟ್‌ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಸಹಸ್ರಾರದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸಾಗುವನು. ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಲಿಂಗವಿಹುದು. ಯೋಗಿಯು ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿ ಅಮೃತರಸ ಪಾನಮಾಡಿ ಜನನ ಮರಣಗಳನ್ನು ನೀಗುವನು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಹಸ್ರಾರದಾಚೆಗೆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ನಿಶೂನ್ಯ ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು. ಇದರಿಂದ ಅಂತರಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಲಿಂಗಗಳು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ನಿಕೇತನಗಳಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಆನಂದ-ಶಾಂತಿಗಳ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಕ್ಷಣರುಚಿಯಾಗಿ ಮಿಂಚಿ ಮಾಯವಾಗುವ ಜ್ಞಾನಪ್ರ ಸಂತತಧಾರೆಯಾಗುವಂತೆ, ಓತ-ಪ್ರೋತವಾಗಿ ಸುರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರಹಸ್ಯವು ಲಿಂಗಮುಖವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ಶಿವಯೋಗವಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ದಾಸಿಮಯ್ಯನೇ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಲಿಂಗವನ್ನು 'ನಮ್ಮ ಹೆತ್ತಯ್ಯ'ನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅನೇಕರು ಲಿಂಗವನ್ನು ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮಗು ಸತಿ ಪತಿ ಬಂಧು ಬಳಗಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಭಕ್ತಿ ನಂಬಿಗೆಗಳು ಲಿಂಗದೇವನ ಒಡನಾಟದಲ್ಲಿ ಕುದುರಬೇಕೆಂಬ ಭಾವವನ್ನೇ ಅವು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಸ್ತವೂ ಶಿವಮಯವೆಂಬ 'ಸರ್ವಂ ಶಿವಮಯಂ ಜಗತ್' 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಭಾವಲಿಂಗ ಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭಾವನೆಯು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ವ-ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ-ಪಿಂಡಾಂಡಗಳ ಆತ್ಮವೆನಿಸಿದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದವುಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸುಮಧುರವಾದ ಸಮನ್ವಯವಾದ ಹೊಂದಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತವಾದ ಆತ್ಮನಿಗೇ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಸದ್ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅದು ಶುದ್ಧವಾದ ಇರುಹಿನಿಂದ ಬೆರೆತಿಹುದು. ಪಿಂಡಗತ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಂಗನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಚಿದ್ರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಶುದ್ಧವಾದ ಅರುಹಿ

ನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗ-ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನ್ನತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅವು ಒಂದೇ ಆಗಿರುವವೆಂಬುದು ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು. ಅನವರತವಾದ ಅನೇಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವದ ಅರಿವಿನ ಬಗೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದುವೆ ಸಮರಸವೆನಿಸುವದು. ಈ ಸಮರಸದ ಆನಂದವು ಉಪಮಾತೀತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಾಗಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಡಲುಗೊಂಡ ಆತ್ಮವು ಅನಂತವಾದ, ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದ ಇರುಹನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವವು. ಈ ಇರುಹಿನ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವು ಸ್ವಾನುಭಾವ ಜೀವಿಯು ಅನಂತವಾದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು ಹಾಗು ಈ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನಂತವಾದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಶಾಂತಿ ಆನಂದಗಳ ಅನುಭೂತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವದು. ವಿಶ್ವಜೀವನವು ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಗಳ ತಾಳಮೇಳದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಪರಮಾನಂದದ ಲೀಲೆಯಾಗಿದೆ. ಅನಂತವಾದ ಆ ದೇವನ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರೇಮ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಅನಂತವಾದ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗಾರನಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಲಿಂಗವಂತನ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಕಂಡ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ನೋಟದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಲಿಂಗಧಾರಿಯು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಇಂತಹ ಪರವಸ್ತುವೆನಿಸಿದ ಶಿವನೊಡನೆ ಲಿಂಗದೊಡನೆ ಸಮರಸವನ್ನು ಹೊಂದುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ, ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯು-ವರು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ,

ಜ್ಞಾನಂ ಶಿವಮಯಂ ಭಕ್ತಿಃ ಶೈವೀಧ್ಯಾನಂ ಶಿವಾತ್ಮಕಂ ।
ಶಿವವ್ರತಂ ಶಿವಾರ್ಚೇತಿ ಶಿವಯೋಗೋ ಹಿ ಪಂಚಧಾ ॥

ಎಂದರೆ ಶಿವಜ್ಞಾನ, ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶಿವವ್ರತ ಮತ್ತು ಶಿವಪೂಜೆ ಎಂಬ ಐದು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ ಶಿವಯೋಗ ಎಂದು ತಿಳಿಸ-ಲಾಗಿದೆ. ಈ ಐದು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಲಿಂಗವಂತನ ದಿನದಿನದ ಆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಿವಯೋಗದ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ; ಅದೇಕೆ ಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಶಿವಯೋಗವೆನಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗವೆಂದರೆ ಶಿವಪೂಜೆ ಅಥವಾ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯೇ ಸರಿ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ದಿನಕೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲವೆ ಮೂರು ಸಾರೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ತ್ರಿಕಾಲಂ ವಾ ದ್ವಿಕಾಲಂ ವಾಪ್ಯೇಕಕಾಲಮಥಾಪಿ ವಾ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗುರೂಕ್ತಮಂತ್ರೇಣ ಪೂಜಯೇತ್ ಚಿನ್ಮಯಂ ಶಿವಂ ॥

ಇಂತಹ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಲಿಂಗವು ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಶಿವಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಧ್ಯಾನವು ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ-ವಾಗುವಂತೆ ದೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನ ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಕಳೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿರಿಸುವನು. ಲಿಂಗವಂತ-ರಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷೆಯೊಂದೇ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರವುಂಟು. ಇನ್ನುಳಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ-ಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಶಿವಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗೆ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಿವವ್ರತವು ಶಿವನ ಬಗೆಗಿನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಈ ವರ್ತನೆ-ಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಅನುಭಾವಿಯು ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದೆ ಆಲಸಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಎಂದೂ ಎತ್ತಿ

ಹಿಡಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವಾಗಲೂ ತಾಳ್ಮೆ ನಿಷ್ಠೆಗಳಿಂದ, ನಿರ್ವಂಚನೆ ನಿಷ್ಕಾಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸತತೋದ್ಯೋಗಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ, ಮಾಡುವ ಉದ್ಯೋಗವೆಲ್ಲಶಿವಪೂಜೆಯೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದೂ ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ, 'Work is worship' ಎಂಬ ಮಾತು ಲಿಂಗವಂತ ಅನುಭಾವಿಗಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೀರಶೈವನು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮದ ಕಲಿಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪಾತಂಜಲ 'ಯೋಗಸೂತ್ರದ ಅಷ್ಟಾಂಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ-ನಿಯಮಗಳ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ನಿಯಮಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನೂ ಶಿವವ್ರತವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಶಿವಭಕ್ತಿಯು ಶಿವ-ಜೀವರಲ್ಲಿಯ. ಲಿಂಗ-ಅಂಗರಲ್ಲಿಯ ಉಪಾಸ್ಯ-ಉಪಾ ಸಕ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಪೂಜಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ-ಪೂಜಕ ವ್ಯಕ್ತಿ- ಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುವವರಾಗುತ್ತಾರೆ.ಯಾಕಂದರೆ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗವನ್ನು ತನ್ನ ಎಡದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಎದುರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಗುರುವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪೂಜಕನು ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಭಿನ್ನ ಲ್ಲ, ಅನನ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ರಹಸ್ಯವು ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ 'ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆ' ಎಂದು ಲಿಂಗ ಧಾರಣ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಸಮಯ ಭಿನ್ನನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡಿದ್ದರೂ ತಾನು ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಅಂಶವೇ ಆಗಿರುವೆನೆಂಬ ದೃಢಭಾವದಿಂದ ಅವನು ಸಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ವರ್ತನೆಯು ದೇವ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಯ 'ಸಹಮಾರ್ಗ'ವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ತನ್ನ ಸಂಗಾತಿ, ಸ್ನೇಹಿತ, ಸಂರಕ್ಷಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಅಂಗನು. ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಆ ಲಿಂಗವು ತನ್ನಿಂದ ಅನ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಭಾವ- ನೆಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಇಂಬಿಲ್ಲ. ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದ ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಆ ಪರವಸ್ತುವಿನ ಅಂಶವೆಂಬ ಗೂಢವಾದ ನಂಬುಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಅವನು ಸಾಮ ರಸ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಶಿವಧ್ಯಾನವು ಶಿವಯೋಗದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಶಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಶಿವ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಗ ಅಥವಾ ಭಕ್ತನು ಲಿಂಗ ಅಥವಾ ದೇವನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತನು ಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಬೆರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ಆತ್ಯಂತಿಕವಾಗಿ ಅವ

ನಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಬಯಸುತ್ತಾನೆ. 'ಸೋಹಮಸ್ಮಿ—ಅವನೇ ನಾನು' ಎಂಬ ವಿಚಾರವಲ್ಲಿ ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪರಶಿವ ನಲ್ಲಿ ಸಂಗಮ ಅಥವಾ ವಿಚಾರಕೇಂದ್ರೀಕರಣವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪರಮಾದರ್ಶವಾಗಿದೆ. ಪರವಸ್ತುವು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನ ಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದೆ ಅಗೋಚರವಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಘನಮನಕ್ಕೆ ಉನ್ಮನಕ್ಕೆ ಅದು ನಿಲುಕುತ್ತದೆ—ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುವ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅನುಭಾವಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಪರಮಾದರ್ಶನ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಅವಿರಳವಾದ ಅನನ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೇರವಾದ ಸಾಧಕನ ಎದುರಿಗೆ ತೆರೆದಿರಿಸುವುದು; ತರ್ಕಬುದ್ಧಿ ವಿಕಲ್ಪಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬದಿಗಿರಿಸು ವುದು. ಅಹಂಗ್ರಹೋಪಾಸನೆಯಿಂದ, ಎಡದ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ನೋಟದಿಂದ, ಅನನ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಆವನಲ್ಲಿಯ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯು ತಪಸ್ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಅವನ ಇಡಿಯ ಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಸಚೇತನಗೊಳಿಸುವದು.

ಈ ತಪಸ್ ಶಕ್ತಿಯು ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಸುರಳಿಯಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುವ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು. ಜಾಗ್ರತ ವಾದ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯು ಮೇರುದಂಡದ ಅಥವಾ ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವಿನ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಇದಕ್ಕೇನೇ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯ ಊರ್ಧ್ವ ಗಮನ ಅಥವಾ ಅಂಗನ ಶಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಪರಶಿವನು ಅಥವಾ ಪರಾ ಸಂವಿತ್ತು ಮಾನವನ ಶಿರೋಮಧ್ಯದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನು ಅಂಗನೆನಿಸಿದ ಜೀವನನ್ನು ಸಂಧಿಸಲು ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಪೋಷಣೆ ಯಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ನರಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸಾಧ ನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವನು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರುಣ್ಯ ಅಥವಾ ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯ (Grace) ಅವತಾರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಕ್ಕೇರುವ ಅಂಗನ ಶಕ್ತಿಯೂ (Force) ಕೆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೂ ಒಡವೆರೆದು ಪರಮ ಶಾಂತಿಯಾಗಿ (Transcendent Peace)

ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ಆದುದರಿಂದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಸ್ಥಾನವು ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಜೀವ–ಶಿವಭಕ್ತ–ದೇವರ ಬೆಸುಗೆಯ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿಲವಾಗಿ ಬೆಳಗುವದು. ಅಂಗ–ಲಿಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರ ದಲದಿಂದ ಶೋಭಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆಂಟು ಕಳೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕುಂಡಲಿನೀ ಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಶಿವಯೋಗ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿಗೆ ಶಿವಾನಂದವು (ಕರತಲಾಮಲಕವಾಗುವದು)– ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವನು ಲಿಂಗರೂಪವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಅರ್ಚನೆಗಾಗಿ ಶಿವ ಲಿಂಗವು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಲಿಂಗ ರೂಪವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಷಟ್‌ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಸಾಧಕರೂ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೆನಿಸುವ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವೂ ಶಿವನಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಶಕ್ತಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಸಪ್ತಮ ಚಕ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದೆ. ವೀರಶೈವ ಶಿವ ಯೋಗಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಒಂಬತ್ತು ಎಂದು ಕಂಡಿರು ವರು. ಇದರಿಂದ ಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸಾಧನೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತು ಪಡೆ ಯುವ ಪರಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗುವನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಸಾಧ ನೆಯು ಉಗ್ರವೂ ಆಳವೂ ಆದಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಲವಕಾಶವಿದೆಯೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತೇಜೋಮಯವಾದ ಪರವಸ್ತುವು ಈ ಒಂಬತ್ತು ಚಕ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು; ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗ್ರುತವಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಹಿಂಭಾಗದ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಉರಿಕರ್ಪುರದಂತೆ ಬೆರೆಯುವನು—ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನವ ಚಕ್ರಗತ ತೇಜೋಮಯ ಗುರುಸಿದ್ಧನೆ
ಶಿವಲಿಂಗವಾಗಿಹನಿದನೊಂದಿ ।
ಅವಿರಳನಾಗಿರಲಪವರ್ಗವಹುದೆಂದು
ಶಿವಯೋಗವನು ಕಾಣಿಸಿದರಿಂದೆ ॥

ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವು ವೀರಶೈವದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವದು. ಪರಶಿವನಿಗಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದ ಮಮತೆ ಆಸಕ್ತಿ ಪ್ರೀತಿ ಒಟ್ಟಾರೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಜೀವನಿಗೆ 'ಅಂಗ'ನೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ ! ಜೀವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡು ಸಂಸಾರದ ಸಿಹಿ ಕಹಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತ ತೊಳಲುತ್ತಿರು-ವನು. ನಾನಾರು, ನಾನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ, ಮುಂದೆ ನಾನೇನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ—ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ಕೀಳು ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠವಾದ ಬಾಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಅವನು. 'ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿತನಾದ ಪರಶಿವನಾದರೋ ಮೇಲೆ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವ-ಲೀಲಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಮುಖದ ನೋಟವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಳಿದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶಿವ-ಜೀವರ ಈ ಇರವಿನಿಂದಾಗಿಪರಸ್ಪರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಳವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿಲುವು ಅಳವಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಾಮರಸ್ಯದ ಹಂಬಲು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರಬೇಕಾದುದು ಜೀವನಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಜೀವನು ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಗಾಗಿ ಮನನೊಂದು ಬಹಿರ್ಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಾವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ತುಸುವೆ ಆಗಲಿ ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿದಾಗಮಾತ್ರ ಪರಶಿವನೂ ಒಂದಿಷ್ಟು-ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಲವಲವಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊರಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವದಭಿಮುಖನಾದ ಜೀವನ ಅಂಗನ ಭಕ್ತಿಯು ಉತ್ಕಟವೂ ಏಕಮುಖವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಆಗುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯವೂ ಅದರಿಂದ ಆಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಅಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಹರಿಯುತ್ತ ಬರುವದು. ಜೀವನ ಬಹಿರ್ಮುಖ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಮುಖಕ್ಕೆ ಇಳಿದರೆ ತೀರಲಿಲ್ಲ; ಅದು ತನು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂತತವಾದ ಸತ್ವಯುತವಾದ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವು ಬೇಕು.

ತನ್ನನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಎಳೆದು ಜಗ್ಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಡಹಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅವುಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೋಸುಗ ಪರಿತಪಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯದ ಬಯಕೆಯು ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಭೀಪ್ಸೆಯಲ್ಲಿ

ಮಾರ್ಪಡಬೇಕು; ಅದು ಅಚ್ಚಳಿಯದ ನಿಚ್ಚ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕು. ಬಸುರಿ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳಿಗೆ ಬಯಕೆ ಹತ್ತುವಂತೆ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವನ ಬಗೆಗಿನ ಬಯಕೆ ಅನವರತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿದರೆ, ಆ ಹಂಬಲವು ಹಲವು ತೆರನಾಗಿ ಹಬ್ಬಹತ್ತಿದರೆ ಭಗವದಭಿಮುಖವಾದ ಜೀವನಿಗೆ, ಅಂಗನಿಗೆ ಶಿವಯೋಗದ ಮೊದಲ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಸನಿಹವಾಗುವದು. 'ದೇವನು ಕಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ ನಿನಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದ್ದಾನೆ; ಉಸುರಿಗಿಂತಲೂ ಆತನು ನಿಕಟನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವದು. ಇಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವನನ್ನು ಜೀವನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಎಳೆದಾಟ ತುಳಿದಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೆಳಗೆ ನೋಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ನೋಡಹತ್ತಬೇಕು, ಅಧೋಮುಖಿಯಾಗದೆ ಊರ್ಧ್ವಮುಖಿಯಾಗಬೇಕು. ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಉರುಳಿನೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಸಂತತವಾಗಿ ಸರ್ವಾಂಗೀಣವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಶಿವನ ಕುರಿತು ಪ್ರೀತಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮಮತೆ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯಿಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಶಿವಯೋಗದ ಆದ್ಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿದೆ.

ಕೆಳಗೆ ಹರಿಯುವ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹೈಡ್ರೋಲಿಕ್ ಪಂಪಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಟರ್ಬಾಯಿನ್ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಅದರಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಿರಂತರವಾದ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಧೋಗಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಮೇಲುಮುಖಗೊಳಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಓಜಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾನವನನ್ನು ಮೇಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯಬಲ್ಲ ಯೋಗಿಕ ಶಕ್ತಿಯೇ ಓಜಸ್ಸು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಶಿವಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅನುಭವದ ಅಳವಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗನ ಭಕ್ತಿಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತ ಏರುತ್ತ ಪರಶಿವನನ್ನು ಸೇರಲು ತವಕಿಸುವದು. ಪ್ರಭುಪ್ರಸಾದವು, ಶಿವಶಕ್ತಿಯು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತ ಇಳಿಯುತ್ತ ಭಕ್ತನನ್ನು ತಕ್ಕೈಸಿ ಅವನ ಜೀವನವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸಲು, ಅಂತೆಯೇ ಸವಿಗೊಳಿಸಲು ಹಾತೊರೆಯುವದು. ಶಿವಶಕ್ತಿಯು ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ತುಂಬಾ ತುಂಬಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಸತ್ಸಂಗವು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಸಂಗವೆಂದರೆ ಶರಣರ ಅನುಭಾವ, ಸಂಗಸುಖ. ಶರಣರ ಅನುಭಾವ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಕಳೆಯುವದೂ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವದೂ ಒಂದೆ ಆಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುವ

ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯು ಶರಣರ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಮತ್ತಾಗಿ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸತ್ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವವರಿಂದ ಆ ಶಿವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನವರತವಾಗಿ, ಮೈಮನಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಅನುಕೂಲ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ, ಪ್ರಭು ಕಾರುಣ್ಯ, ಶರಣರ ಸತ್ಸಂಗಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಕಾರಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು: ಜೀವನ ತನು ಮನ ಭಾವಗಳು ಸಾಧನೆಯ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರುಷವು ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೊಡನೆ ಆ ಕಬ್ಬಿಣವು ಅಪರಂಜಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವದೆಂಬ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರಷ್ಟೆ! ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯುವದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅದು ಅವಲೋಹವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಆದರೆ ಬಂಗಾರವು ಜಂಗನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಉತ್ತಮ ಲೋಹವು. ಪ್ರಭುವಿನ ಕಾರುಣ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜೀವನ ಗುಣಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗುವವು. ಪ್ರಭುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪುನೀತವಾದ ತನು ಮನ ಭಾವಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಇಹದ ಬಾಳುವೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿದರೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಂತಹ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಅನುಭವ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆರಗು ಉಂಟಾಗಿ ಸಾಧಕನ ಬಾಳಬಟ್ಟೆ ಹಸನಾಗಿ ಬೆಳಗುವದು. ಶಿವಯೋಗದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇ ಶಕ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ; ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಅನುಭವದ ಏರಪಾವಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯವೇ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವವು. ಅನುಭವದ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಕೆಯುಳಿದು ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೇ ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ತಲೆದೋರುವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯು ಲಾಭಲೋಭಕ್ಕೆ ಎಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಭಕ್ತಿಯಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಹಂಬಲವು ಹಿಂಗಿ ಹೋಗುವದು. ಕಾಯದಾಶೆ, ಜೀವದ ಜಂಜಡ, ಮಾಯೆಯ ಪಾಶ ಇವೆಲ್ಲ ಅಳಿದುಹೋಗುವವು. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸಂಪನ್ನವಾಗಿ ಇರುವ ಆ ಉನ್ನತ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಫಲವು ಕಿಂಚಿತ್.

ಅಂತಹ ಬಯಕೆ-ಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿ ಪ್ರಭುವಿನ ಅನನ್ಯವಾದ ಚಿಂತನೆ-ಯಿಂದ ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವು ಒದಗುವದು :

ಭಕುತಿ ರತಿಯು ಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದವೆ
ಮುಕುತಿಯ ಮರೆದೆನು ಕಾಯದ ಭೇದವ
ಪ್ರಕೃತಿಯು ತೊರೆದನು ಸುತ್ತಿದ ಮಾಯಾಪಾಶವ ಹರಿದೆನಲಾ ।
ಸುಕೃತಿಯಾಯ್ತು, ನಿಮ್ಮಯ ನೆನಹಿಂದವೆ
ಮುಕುತಿಯ ಫಲಗಳ ದಾಂಟಿಯೆ ಬಂದೆನು
ಶಕುತಿಯಾದೆನ್ನ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮಿಗೆ ಒಲಿದಾರತಿಯು ॥

ಶಿವಯೋಗವು ವೀರಶೈವದ ಸಾಧನೆಯೂ ಅಹುದು, ಸಾಧ್ಯವೂ ಅಹುದು ಸಾಮರಸ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗದ ಹೃದಯ-ದಂತಿಹ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತನು ಮುಂಜಾನದಲೆದ್ದು ಒಂದು ಸಲವಾದರೂ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡ-ಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ :

ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಅಗ್ಗವಣಿ ಪತ್ರಿಯ ತಂದು
ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಪೂಜಿಸು ಲಿಂಗವ.
ಹೊತ್ತು ಹೋದ ಬಳಿಕ ನಿನ್ನನಾರು ಬಲ್ಲರು ?
ಹೊತ್ತು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ, ಮೃತ್ಯುವೊಯ್ಯದ ಮುನ್ನ,
ತೊತ್ತುಗೆಲಸವ ಮಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನ.
ಸುಪ್ರಭಾತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ತಿಯಲಿ ಲಿಂಗವ ನೆನೆದೊಡೆ
ತಪ್ಪುವವು ಅಪಮೃತ್ಯು ಕಾಲಕರ್ಮಂಗಳಯ್ಯ!
ದೇವ ಪೂಜೆಯ ಮಾಟ: ದುರಿತ ಬಂಧನದೋಟ!
ಹೊತ್ತಾರೆ ಎದ್ದು ಶಿವಲಿಂಗದೇವನ
ದೃಷ್ಟಿಯಾರೆ ನೋಡದವನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?
ಬಾಳುವೆಣನ ಬೀಳುವೆಣನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?
ನಡೆವೆಣನ ನುಡಿವೆಣನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?
ಕರ್ತೃ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ.
ನಿಮ್ಮ ತೊತ್ತುಗೆಲಸವ ಮಾಡದವನ ಸಂಸಾರವೇನವನ ?

ಎಂಬ ಅಣ್ಣ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಅಮೃತವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಲಿಂಗ-ಪೂಜೆಯ ಉನ್ನತಿಯು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಪ್ರಾತರ್ವಿಧಿ ಸ್ನಾನವಿಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತೀರ್ಚಿ ಏಕಾಂತವಾದ ಸ್ಥಾನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥ ಪದ್ಮಾಸನವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ತನಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯೆನಿಸುವ ಸುಖಾಸನವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಾಧಕನು ಲಿಂಗಪೂಜೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವನು. ವಿಧಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿ, ನಂಬುಗೆ ನಿಷ್ಠೆ ಗೌರವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಅವನು ಕಳೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಅಂಗೈಯ ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವನು. ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದುದರಿಂದ ಗುರುದತ್ತವಾದ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರ, ನಿರ್ನಿಮೇಷ ಧ್ಯಾನ, ವಿಧಿಯುಕ್ತವಾದ ಪೂಜಾರತಿಯಿಂದಾಗಿ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾಯುಕ್ತವಾಗುವದು. ಈ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾಯುಕ್ತವಾದ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

'ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆಯನ್ನಿಟ್ಟವನೇ ಗುರು' ಎಂಬ ಒಂದು ಅನುಭವದ ನುಡಿ ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅರ್ಚನೆ ಧ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಕಳೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗದ ಕವಚವಾಗಿ ಬಂದು ಮೆರುಗುವ ಲಿಂಗದ ಕಂತೆ (ಕಾಂತಿ)ಯು ಆ ಕಳೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೋಭೆಯನ್ನೂ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ಲಿಂಗದ ಕರಿಯ ಕಂತೆಯು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮ-ವಿಷಮಗಳ ಆಕರ್ಷಣವು ಭೌತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದರೆ ಸಮವು ಸಮವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವದು ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸೊಬಗಿನ ತತ್ತ್ವವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಪಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಇಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಣ್ಣ. ಕಣ್ಣು ಕರದಿಷ್ಟವನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಾಗ ಕಣ್ಣಿನಗುಡ್ಡಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಬರುವ ಪ್ರಕಾಶ ಕಿರಣಗಳು ಬಣ್ಣದ ಸಾಧರ್ಮ್ಯದಿಂದ ಇಷ್ಟದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಅವು ವ್ಯರ್ಥ ವ್ಯಯವಾಗದೆ ಒಬ್ಬುಳಿಗೊಳ್ಳುವವು. ಪ್ರಕಾಶದ ಅಲೆಗಳು ಉದ್ದವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವುಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಕುಂದುವದು; ಅವು ಕ್ರಮಿಸುವ ಅಂತರವು ಕಡಿಮೆಯಾದಷ್ಟು ಪ್ರಕಾಶವು ಪ್ರಖರವಾಗುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರದಿಷ್ಟವನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಅಂಗುಲ

ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತರದಿಂದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಹಿಡಿದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದುಂಟು, ಧ್ಯಾನಿಸುವುದುಂಟು. ಹೀಗೆ ನಿರುಕಿಸಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರದಿಷ್ಟ ಸಹಿತವಾಗಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮುಸುಕನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವದುಂಟು. ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡಿಗಳ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಕರಸ್ಥಲದ ಕರಿಯ ಕಾಂತಿ ಎರಡೂ ಸಮರಸವಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಉಸಿರಿನ ಎಡೆಯಾಟವೂ ತನ್ಮೂಲಕ ಮನದ ಸಂಚಲನವೂ ಸ್ಥಿರವಾಗುವವು.

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯ ಸಾಧಕಾಂಗದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಬಹು ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ :

ಅಲಿ ನಿಂದೊಡೆ ಸುಳಿದು ಸೂಸುವ
ಗಾಳಿ ನಿಲುವುದು, ಗಾಳಿ ನಿಲೆ ಮನ
ಮೇಲೆ ನಿಲುವುದು, ಮನವು ನಿಂದೊಡೆ ಬಿಂದು ನಿಂದಿಹುದು ।
ಲೀಲೆಯಿಂದಾ ಬಿಂದು ನಿಂದೊಡೆ
ಕಾಲ ಕರ್ಮವ ಗೆದ್ದು ಮಾಯೆಯ
ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲೆನಿಸಬಹುದೈ ಬಸವ ಕೇಳೆಂದ ॥

ಎಂದು ಚಾಮರಸನು ಅನುಭವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಶಿವಯೋಗದ ಸಕೀಲವನ್ನೇ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ಸ್ಥಿರೀಕರಣ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ತಾಲಬದ್ಧವಾಗುವದು. ಶ್ವಾಸಗತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರವೂ ಆಗಬೇಕು. ಶ್ವಾಸದ ಆರೋಹಣ ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವನ್ನುರಿಸಿದರೆ ಮನವು ಸ್ಥಿರವೂ ಪ್ರಶಾಂತವೂ ಆಗುವದು. ಜ್ಞಾನೋದಯವಹುದು. ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಇಂತಹ ಊರ್ಧ್ವಮನಸವಲ್ಲಿಯೇ, ಇಂತಹ ಉನ್ಮನದಲ್ಲಿಯೇ! ವ್ಯವಹಾರಗಳು (ಸಕೃದ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ) ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿವೆ ಎಂದೆನಿಸಿದರೂ ಅವು ತುಂಬಾ ತಾಲ-ಲಯ ಬದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೀರು ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ತಾಲಬದ್ಧತೆ, ಈ ಲಯಬದ್ಧತೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ತಾಲ-ಲಯ ತಪ್ಪಿದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕಂಡುಬರುವದು ಮಾನವನ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಅವನ ಅಂತಃಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಶ್ವಾಸಗತಿಯು ತಾಲ-ಲಯ ಬದ್ಧವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ ಅವನ

ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗವೆಲ್ಲ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಭೆಯೇ ಬೆಳಗ ತೊಡಗುವದು, ಪರಿಮಳವು ಹೊರಸೂಸಿ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಸದ್ವಾಸನೆಯೇ ಬೀರ ತೊಡಗುವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮಾನವನು ಸದೃಢಕಾಯನಾಗಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತುಂಬು ಜೀವನದ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಬಲ್ಲನು.

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಧರ್ಮವೂ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಿನ ಧರ್ಮವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಣು ನೋಡುತ್ತದೆ, ಕಾಲು ಓಡುತ್ತದೆ. ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಓಟವೇ ಮೂಲ ಧರ್ಮವಾಗಿರುವದು. ನೇತ್ರದ ಓಟವು ಪಾದದ ಓಟಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದು, ತೀವ್ರತರವಾದದ್ದು ಇರುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಈ ಓಟದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯು ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಈ ನೋಟದ ದೃಷ್ಟಿಯ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದೃಷ್ಟಿಯ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮನಃ ಶುದ್ಧಿಯೂ ಪ್ರಾಣಶುದ್ಧಿಯೂ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಶಿವಯೋಗದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧದೃಷ್ಟಿ ಸಾಧನದ ಮೂಲಕ ತನುಶುದ್ಧಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶುದ್ಧಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ಲಕ್ಷವನ್ನೀಯಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವರೂಪ ವಿಸ್ಮೃತಿ ಯೊಡನೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಲಾವರಣಕ್ಕೆ, ಆಣವ–ಮಾಯಾ–ಕರ್ಮವೆಂಬ ಮಲತ್ರಯದ ಮುಸುಕಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಸುಮನವೂ ಸದ್ಭಾವವೂ ಅಂಕುರಕೊಂಡು ಅವನ ಬಾಳುವೆ ಯಲ್ಲಿ ಅವು ಆಳವಾಗಿ ಇಳಿದು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಬೇಕು. ವೀರಶೈವ ಪರಿಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದಾದರೆ ಇಷ್ಟ–ಪ್ರಾಣ–ಭಾವಲಿಂಗಗಳ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಮಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾನವನು ನಿರ್ಮಲ ತನುವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇಂತಾದಾಗ ಮಾನವನು ಮಾನತ್ವ ವನ್ನು ಅಳಿದುಕೊಂಡು ದೇವತ್ವದೆಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿರುವನೆನ್ನಬೇಕು. ಅವನು ಜನನ ಜರೆ ಮರಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಅಮೃತತ್ವನ್ನೈದಹತ್ತಿದವನೆನ್ನಬೇಕು. (ಅಮೃತತ್ವಾಯ ಕಲ್ಪತೆ). ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ವರ ವಚನವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು

ತೂಗಿರೆ ಶರಣ ಸತಿಯರು ಶಿವ- ।
ಯೋಗ ಸಂಪದೊಳು ಬಿಡದೆ ಲಿಂಗವನು ॥ ಪಲ್ಲವಿ ॥
ಗುರುವರ ಹಸ್ತಾಬ್ಜ ಮಧ್ಯದೊಳೊಪ್ಪುವ
ನಿರುಪಮ ಸತ್ಕ್ರಿಯ ಲಿಂಗ ಗುರುಮೂರ್ತಿ ।
ಪರಮ ಸತ್ಕ್ರಿಯಸ್ಥಾನ ಭರಿತ ಶರಣರಿಗೆ
ವರವೀವ ಪರತರ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನು ॥ ೧ ॥
ವರಸುಮನೈಕ ಕರಾಬ್ಜಾಂತರದೊಳು
ಮೆರೆವ ಶ್ರೀ ಶಿವಲಿಂಗ ಚರಲಿಂಗ ಸಂಗ ।
ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಡೆನುಡಿ ಸಮರಸ ಭಕ್ತರ
ಪೊರೆವ ದಯಾಪಾಂಗ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನು ॥ ೨ ॥
ನಿರುತ ಸದ್ಭಾವ ಪಾಣಿಪೀಠದೊಳಿಹ
ಚರ ಶೇಷಲಿಂಗ ಚಿನ್ಮಯಲಿಂಗ ಮೂರ್ತಿ ।
ನಿರಘ ನಿರಂಜನ ನಿರವಯ ನಿತ್ಯ ಶ್ರೀ-
ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರ ಮದ್‌ಭಾವಲಿಂಗವನು ॥ ೩ ॥

ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟವು ಸ್ಥಿರ-ಗೊಂಡು ಬೆಳಿಯಲೋಸುಗ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಭೆ ಪಸರಿಸಲೋಸುಗ ಅಂಗೈಯ ಲಿಂಗವ ಕಾಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬೀಳುವಂತೆ ಶಿರದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮಗ್ಗಲು ಆಕಳ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಆಕಳ ತುಪ್ಪದ ದೀವಿಗೆಯನ್ನಿರಿಸಿ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಆ ಪ್ರಕಾಶದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಕ್ರಮವೊಂದುಂಟು. ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಧ್ಯಾನಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇಹವೂ ಮನವೂ ಬಿಗುವು ಭಾರಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಕೂಡದು ಭಾರ(Tension) ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವಧಾನವು (Attention) ಹತ್ತುವದು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ತುಂಬಾ ತೆರೆದರೂ ಭಾರವೆನಿಸುವದು, ತುಂಬಾಮುಚ್ಚಿದರೂಭಾರವೆನಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅರೆತೆರೆದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಿಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಯನ್ನುಮಾಡುವ ವಿಧಾನವುಂಟು, ಇಂತಹ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಶಿವಶರಣರ ವಚನ ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಕುರುಹುಹಿಡಿದು ಕುರುಹುಗೆಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದು ಒದಗು ವದು. ನೇತ್ರಪ್ರಕಾಶದ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು ಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರವಾಗುತ್ತಸಾಗಿದ್ದಂತೆ ಅಕ್ಷಿ

ಪುರುಷನ ದರ್ಶನವಾಗುವದು; ಅಂಗುಷ್ಠ ಮಾತ್ರದ ತುಂಗ ದೀಪ ಜ್ವಾಲೆಯು ಥಳಥಳಿಸುವದು; ಅರ್ಥಾತ್ ಅಂಗುಷ್ಠಪುರುಷನ, ಆತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವದು. ಈ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಾದಗಳು ಕೇಳಿಬರುವವು. ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಪ್ರಕಾಶವು ಕಂಡುಬರುವುದು; ತೇಜೋಬಿಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಆನಂದ ಕಳೆಯು ಅವಿುಶವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು. ಆಗ ದೂರದರ್ಶನ ದೂರ ಶ್ರವಣಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವವಲ್ಲದೆ, ಅನ್ಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಆಕಲನಗೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಧಕನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ತೋರುವ ಅಲೌಕಿಕವಾದ ನಾದ ಬಿಂದು ಕಳಾನಂದವು ಅಪಾರವಾದ ಅಖಂಡವಾದ ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು :

ಸಾಕು ಸಾಕಿನ್ನಿದಕೆ ಬೇರೊಂದು ಸುಖಮುಂಟೆ
ನೇಕರಿಸಬಾರದಾತ್ಮಾನುಭವ ರತಿಯೇ ॥ ಪಲ್ಲವಿ ॥
ಹೊರಗಿಂದ್ರಿಯಗಳ ಚೇಷ್ಟೆಯನುಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಹೃದಯ-
ಸರಸಿಜದ ದಳಗತಿಯನುಳಿದು ಕಾಲದೊಳು ॥
ಮೊರೆವ ಝೋಂಕೃತಿಯ ದಶ ನಾದಗಳೆಂದೆಂಬ
ಶರಧಿಯೊಳು ಮುಳುಗಿ ಮೈ ಮರೆದ ಪರಿಣಾಮವೇ ॥೧॥
ಅರೆಮುಗಿದ ಕಣ್ಗಳೆರಡರ ತಾರೆಗಳ ನಡುವೆ
ತರಣಿ ಶಶಿ ಶಿಖಿ ಬಿಂಬದಲ್ಪ ರಂಧ್ರದೊಳೆ ॥
ಪೊರಪೊಣ್ಮಿ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಗಳಂತೆ ಝಗಝಗಿಸಿ
ಮೆರೆವ ಬಿಂದು ಪ್ರಭೆಯ ನೋಳ್ಪ ಸಂತಸವೇ ॥೨॥
ತನುವಿನೊಳಹೊರಗಿಂತು ತೋರ್ಪ ತನ್ನನೆ ಕಾಣ್ಬ
ಮನಕೆ ಚೇತನವಾಗಿ ಜಗವನೊಳಕೈದು ॥
ಇನಿತು ವಿಷಯಗಳ ಬೇರಿಟ್ಟರಿವ ಗುರುಸಿದ್ಧ-
ನೆನಿಪ ಕಳೆಯಾನೆಂಬ ಪರಿಪೂರ್ಣಾನುಭವವೇ ॥೩॥

ಲಿಂಗಪೂಜೆಯು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಅದು ಷಟ್ಸ್ಥಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಶಿವಯೋಗದ

ಆಚರಣೆಯೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತ ಮಹೇಶ್ವರ ಪ್ರಸಾದಿ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಶರಣ ಐಕ್ಯ ಇವೇ ಆ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳು. ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಆಚರಣೆಯು ಬಹಿರಂಗದ ಜ್ಞಾನ-ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹಾಗು ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂತರ್ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಆವರಿಸಿದ ತಮಸ್ಸು ಅಳಿದು ತೇಜಸ್ಸು ಬೆಳಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಾಧಕನ ಗುರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗವು ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಹೃದಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾಸಿಕ ರಸನೆ ನೇತ್ರ ಕರ್ಣ ತ್ವಚ ಎಂಬೀ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವೆನಿಸಿದ ಭ್ರೂಮಧ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಗುದ ಗುಹ್ಯ ಪಾದ ಹಸ್ತ ಮುಖ ಎಂಬೀ ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವೆನಿಸಿದ ಆಧಾರಸ್ಥಾನ, ಇದರಂತೆಯೇ ಚಿತ್ತ ಬುದ್ಧಿ ಮನ ಅಹಂಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬೀ ಅಂತಃಕರಣ ಪಂಚಕ ಮತ್ತು ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವೆನಿಸಿದ ಭಾವ—ಈ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಕಾವಳವಡಗಲು ಸಾಧಕನು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅರಿವನ್ನು ಸ್ಥಾಪ್ಯವಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು; ಅರ್ಥಾತ್ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತುಂಬಾ ಅರಿವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಸಾಗುವನು. ವೀರಶೈವದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದಾದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಲಿಂಗಭಾವವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವನು. ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ ಶಿವಲಿಂಗ ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗ ಎಂಬ ಷಡ್ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ನಿಲಿಸಿ, ಅಂದರೆ ಅರಿವಿನ ವಿಕಾಸಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಧಿಕತರವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವನು ಶಿವಯೋಗಿಯು. ಮಾನವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯಲ್ಲ, ಜಡವಾದುದು. ಅಲ್ಲಿ ಆವರಿಸಿದ ತಮಂಧದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಅಂಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಂಗಳತನವನ್ನು ಅಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುಸಂಧಾನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಕುರುಡು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ಆಯಾಲಿಂಗದ ನೆನಹಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಭಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಗೊಳಿಸುವನು ಶಿವಯೋಗಿಯು. ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಸ್ವರವಚನದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಗೌಪ್ಯವಡಗಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು, ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ವೀರಶೈವ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಇನ್ನೆರಡು ಚಕ್ರಗಳಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದ ಆಚೆಗಿನ ಸಹಸ್ರಾರ, ಶಿಖಾ ಹಾಗು ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಅವರು ಕಂಡ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವರೆಂಬುದು ಅವರ ಅನುಭವದ ವಚನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಅರಿವಿನ ಆಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತ ಅವರು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗಭಾವನೆಯೇ ತುಂಬಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಿಷ್ಕಲಲಿಂಗ, ನಿಃಶ್ಶೂನ್ಯಲಿಂಗ ನಿರಂಜನಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯವ ಮಾಡಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವವು ಪಟ್ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದ ಆಚೆಗಿನ ನಿರವಯ ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಸ್ಥಲದ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗ-ಅಂಗ, ದೇವ-ಭಕ್ತ, ಶಿವ-ಜೀವ, ನಾನು-ನೀನು ಎಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು; ಯಾಕಂದರೆ ಆರುಸ್ಥಲದ ಅನುಭವವು ಭಕ್ತಿಯ ಸೆರಗಿನಿಂದಲೇ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರಸವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಶಿವರಶರಣರು. ಐಕ್ಯಸ್ಥಲದ ಆಚೆಗಿನ ನಿರವಯ ಸ್ಥಲದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ತಾನೆಂಬುದಕೆ ತೆರಹೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವದು ಕೇವಲ ತಾನೇ ತಾನು. ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದೊಡನಿಹ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣುವುದಾದರೆ ನಿರವಯಸ್ಥಲದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಒಡವೆರೆದ ಜ್ಞಾನದ, ಸುಜ್ಞಾನದ, ಸಮ್ಯಕ್‌ಜ್ಞಾನದ ಸೊಬಗನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಪರಿಪಾಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿರಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ಪಟ್ಸ್ಥಲ ಮತ್ತು ನಿರವಯ ಸ್ಥಲ ಇವುಗಳ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ರೂಪಗೊಳಿಸಿದುದು ಶಿವಶರಣರ ಒಂದು ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು!

ಶೈವ ಧರ್ಮವು ನಮ್ಮೀ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ರೂಢವಾಗಿತ್ತೆಂಬದು ೫೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವ ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ ಮತ್ತು ಹರಪ್ಪಗಳ ಅಗೆತಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅವಶೇಷ-

ಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವುದು. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಶೈವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೈವ ಭಕ್ತಿಯ ವಿಸ್ತಾರ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಭವ್ಯವಾದ ಶಿವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೈವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯವಾಗಿರುವ ದ್ವಾದಶ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೇದಋಷಿಗಳು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಋಷಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಹಂಬಲಿಸಿದಂತೆ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವನನ್ನರಸುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣುವ ತವಕ ಶಿವಶರಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲೆವು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾವರಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಗದ ಮೇಲಣ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲವೆ, ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಲಿಂಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಅನುಭವದ ಪರಿವಿಡಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಯೋಗದ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಕಂಡ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರಕಾಶದ ಸೊಬಗು ಒಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ನಾವಿನ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಾಜಯೋಗಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಉಭಯಪ್ರತಿಷ್ಠ ಲಿಂಗ, ಅಮೃತ ಲಿಂಗಗಳ ಪ್ರಭೆಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಅಂತರಂಗದ ಈ ದ್ವಾದಶ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗೂಹನವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು ಶಿವಯೋಗಿ ಶಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು. ಮೈಲಾರ ಬಸವಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಕಂಡಿದ್ದ ಈ ಜ್ಯೋತಿಲಿಂಗಗಳ ಬೆಡಗನ್ನು ನೋಡಬೇಕು ಈ ಅವರ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ:

ಅಂಗದ ಲತೆ ಕಮಲಂಗಳೊಳಗೆ ನವಲಿಂಗ–ತುಂಬಿ ।
ಮಂಗಳ ಘೋಷದಿ ಝೇಂಕರಿಸುತಲಿದೆ ಲಿಂಗ–ತುಂಬಿ ॥ಪಲ್ಲ॥

ಚಾರು ಚೌದಳವರವಿಂದದೊಳಾಚಾರಲಿಂಗ–ತುಂಬಿ ।
ಆರು ದಳದ ಸರಸಿಜದೊಳು ಶ್ರೀಗುರುಲಿಂಗ–ತುಂಬಿ ।
ಮೀರಿ ದ್ವಾದಶದಳ ನಳಿನದೊಳು ಜಂಗಮಲಿಂಗ–ತುಂಬಿ ॥೧॥

ಪದಿನಾರೆಸಳ ಪದುಮದೊಳು ಸುಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ।
ದ್ವಿದಳ ಸರೋಜದ ಸೌರಭದೊಳು ಮಹಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ॥
ವಿದಿತ ಸಾಸಿರ ದಳದಬ್ಜದಿ ನಿಷ್ಕಳಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ।
ತ್ರಿದಳ ತಾಮರಸದೊಳು ನಿಃಶೂನ್ಯಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ॥೨॥
ಏಕೈಕ ದಳದ ಕಂಜದೊಳು ನಿರಂಜನಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ।
ಸಾಕಾರಾಂಗದ ಛಾಮಕರಪೀಠದೊಳಗಿಷ್ಟಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ॥
ತ್ರೈಕರಣಾದಿ ಸರ್ವಾಂಗದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ।
ಶ್ರೀಕರ ಗುರು ಚೆನ್ನವೀರ ತಾನಾದುಭ ಲಿಂಗ-ತುಂಬಿ ॥೩॥

ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ತುಂಬಿ (ಭ್ರಮರ) ಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ; ಅದು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದೆ; ಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆ ಪರವಸ್ತುವು ಸಾಧಕ-ಭಕ್ತನ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಭೃಂಗವಂತೆ ಘೋಷವನ್ನು, ಮಂಗಳ ಘೋಷವನ್ನು ಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದೆ; ಅದು ನಾದಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ (ಮಂತ್ರವೇ ಲಿಂಗವೆನಿಸಿದುದರಿಂದ). ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಶ್ಲೇಷೆಯನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ದಳಕುಳಗಳಿಂದೊಡ-ಗೂಡಿದ ಚಕ್ರಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವೀರಶೈವರ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳ ಆಚರಣೆಯು ಶಿವಯೋಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯದೆ ಅವು ಸಾಧಕನ ದಿನದಿನದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬೇಕು; ಹಾಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾದಂತೆ ಅವುಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಂತರಂಗದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲೂ ಅದರಿಂದ ಸರಿದೊರೆಯಿಲ್ಲದ ಶಾಂತಿ, ಅಪಾರವಾದ ಆನಂದ ಇವನ್ನು ಪಡೆಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದು. ವಿಶ್ವದ ನಾಟ್ಯರಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಡಿ ತೋರಿಸಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ದಿವ್ಯ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಡುವದು ಶಿವಯೋಗಿಯ ಘನವಾದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕನಸುಣಿಯಲ್ಲ, ಆತನು ಸತ್ಕಾ-ರ್ಯದ ಕಲಿಯಾಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವ-ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅವನಿಗೆ ಪರಮಾದರ್ಶ. ಶಿವಯೋಗಿಯ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ತತ್ವ-ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಳಗಿನ ಅಭ್ಯಂತರವಡಗಿ ಅನವರತವಾಗಿ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ

ವಾದ ಆದರ್ಶವೇ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಅಂಗೈಯ ನೆಲ್ಲಿಯಂತೆ ಸ್ಫುಟಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ಲೀಲಾಯ ಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಡಲು ಬಲ್ಲಿದರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಒಬ್ಬರೇ, ಇಬ್ಬರೇ, ಮೂವರೇ ? ಹಲವಾರು ಜನ ! ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆದರಣೀಯರೂ ಸಂಸ್ಮರ ಣೀಯವರೂ ಆದ ಅಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಶಿವಯೋಗದ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಧ್ಯೇಯ ವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರಾದ ಅನೇಕ ಶಿವಯೋಗಿ ಗಳು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಷಣ್ಮುಖ ಸ್ವಾಮಿಯು ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ವಚನಗಳೆಂದುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ: "ಎನ್ನ ಪೃಥ್ವೀ ತತ್ವದ ಆಧಾರ ಚಕ್ರವೇ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನೂ; ಎನ್ನ ಅಪ್ಪು ತತ್ವದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರವೇ ಮಹೇಶ್ವರ ಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯನೂ; ಎನ್ನ ಅಗ್ನಿ ತತ್ವದ ಮಣಿಪೂರಕವೇ ಪ್ರಸಾದಿ ಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನೂ; ಎನ್ನ ವಾಯುತತ್ವದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರೂ; ಎನ್ನಗಗನ ತತ್ವದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರವೇ ಶರಣಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ ದೇವರೂ; ಎನ್ನ ಜೀವತತ್ವದ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರವೇ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲ, ಅದನ್ನು ಅಜಗಣ್ಣ ತಂದೆಗಳೂ; ಎನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೇ ಪರಮ ಆರೂಢ ಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ನಿಜಗುಣ ಯೋಗಿಗಳೂ; ಎನ್ನ ಶಿಖಾಚಕ್ರವೇ ನಿತ್ಯ ನಿರುಪಮಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯರೂ; ಎನ್ನ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೇ ಪರಮ ನಿರಂಜನ ಸ್ಥಲ, ಆ ಸ್ಥಲವ ಪ್ರಭುಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಹೀಗೆ ಎನ್ನ ಒಳಹೊರಗೆ ತೋರುವ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಲಕುಳಂಗಳನು ಸಕಲ ಗಣಂಗಳು ಇಂಬುಗೊಂಡರಾಗಿ ಎನಗೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಂಗಳೂ ಬಯಲಾದವು"— ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ನವಚಕ್ರದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ, ಆ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗೌಪ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಂಪಾದನೆಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಅಂಗವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಶರಣ ಶರಣೆಯರನ್ನೂ ಅವರಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನಿಲುಕಿದ ಸ್ಥಲ ನಿರ್ದೇಶವನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ತನ್ನಮೇಲಾದ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅನುಭವಗಳ ಪ್ರಭಾವಮುದ್ರೆ ಯನ್ನೂ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಇಲ್ಲಿವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡ ಕಾಲಕ್ಕೆತತ್ವಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೊಡನೆ ಅವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯೂ ಮಹತ್ವ ವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡ ಆದರ್ಶವನ್ನು ನಿಚ್ಚ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೊಡನೆ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸುಲಭಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು ಆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು.

ಷಡ್ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಯೋಗವು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಇದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಯೋಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗದ ಸ್ಥಾನವಾವುದು ಎಂಬ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಹು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗವೂ ಒಂದು ಯೋಗ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ದಿನದಿನದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅನ್ಯಾದೃಶವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಅನುಪಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳು. ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಡ ಯೋಗಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಒಂದು ನಾವೀನ್ಯತೆಯಿಂದ ಮೆರುಗುತ್ತಿವೆ. ಸಹಸ್ರಾರದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಯೋಗಿಗಳೂ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಆಚೆಗಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ವರೆಗಿನ ಅನುಭವದ ಸಂಪಾದನೆಯು ಶಿವಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮದೊಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬೆರೆಯಬಾರದೆ । ತಿಳಿದು । ಬೆರೆಯಬಾರದೆ ॥
ಮರೆದು ಬಾಹ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ । ಕರದಖಂಡ ತೇಜದೊಡನೆ ॥ ಪಲ್ಲ ॥

ತಿಳಿವೆನಿಸುವ ಸುರಭಿಗೂಡಿ । ನಳನಳಿಸುವ ವಿಕಚಹೃದಯ- ॥
ನಳಿನದಮಲ ಕರ್ಣಿಕೆಯೊಳು । ಬೆಳಗುವಿಷ್ಟಲಿಂಗದೊಡನೆ ॥ ೧ ॥

ಪರಿವ ಗಂಗೆಯಮುನೆಯೆರಡು । ಬೆರೆವ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದೊಳ- ॥
ಗಿರುವ ಗಗನಗಿರಿಯ ತುದಿಯೊ। ಳುರಿವ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದೊಡನೆ ॥ ೨ ॥

ಮಹಿತ ಶ್ರೀಗುರುಸಿದ್ಧನೊಲಿದು । ವಿಹರಿಸುವ ಸುಷುಮ್ನನಾಡಿ- ॥
ಕುಹರದಗ್ರದಚಲ ಸರಸಿ । ರುಹದ ಭಾವಲಿಂಗದೊಡನೆ ॥ ೩ ॥

ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಸರ್ವಭೂಷಣರಾದಿಯಾಗಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಇಷ್ಟ–ಪ್ರಾಣ–ಭಾವಲಿಂಗಗಳ ಅವಿರಿತವಾದ ಅನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆ–ಯಾದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳು ಗೋಚರವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

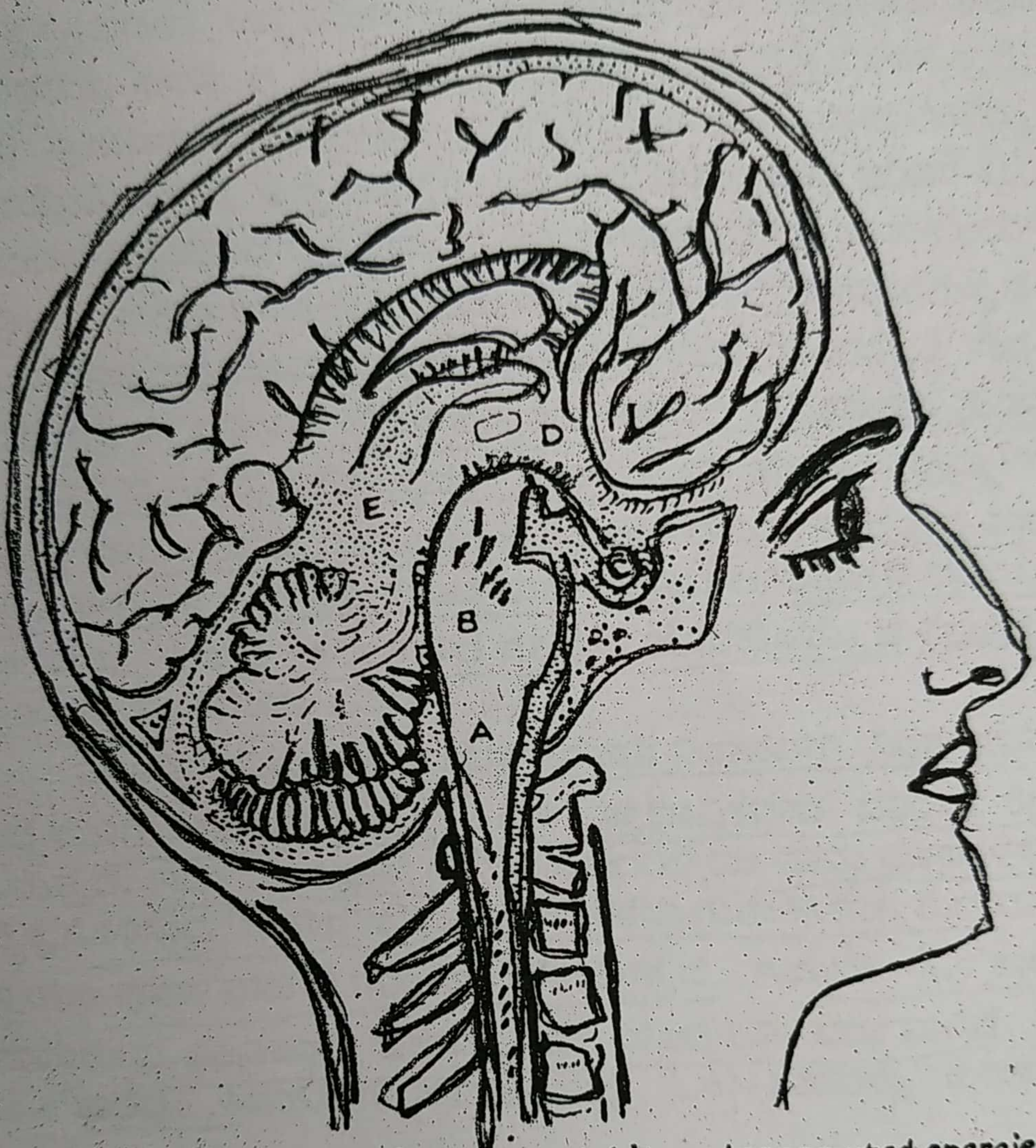
ಮಾನವನ ಹೃದಯ ಕಮಲವು ಹನ್ನೆರಡು ದಳಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ದಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಮೇಲು ಮುಖವುಳ್ಳವುಗಳೂ ಎಂಟು ಕೆಳಮುಖವುಳ್ಳವುಗಳೂ ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದುರುದುಂಬಿಯು ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಜೀವಿಯು ಕೆಳಮುಖವಾದ ಎಂಟು ದಳಗಳಲ್ಲಿ ದಲದಿಂದ ದಲಕ್ಕೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಧೋಮುಖವಾದ ಅಷ್ಟದಲಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಿಸುವ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಜುಗುಪ್ಸೆಯುಂಟಾದಾಗ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಮೊದಲಾಗುವದು, ಅಂದರೆ ಹೃದಯಕಮಲದ ಮೇಲು ಮುಖವಾದ ನಾಲ್ಕು ದಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ವಿವರಿಸಹತ್ತುವನು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾದ ಶಕ್ತಿಯ ಏಳು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ **ಅನಾಹತಚಕ್ರವು** ಈ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿರು–ತ್ತದೆ. ಸಪ್ತಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲದ್ದು ಯೋಗದ ಕೀಲದಂತಿರುವ ಈ ಅನಾಹುತ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವವನ್ನೀಯಲಾಗಿದೆ. ಅನಾಹತಚಕ್ರದ ಮೇಲು ಮಗ್ಗಲು ಕ್ರಮವಾಗಿ **ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞಾ** ಹಾಗೂ **ಬ್ರಹ್ಮ ರಂಧ್ರ** ಇಲ್ಲವೆ ಸಹಸ್ರಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ; ಮತ್ತು ಇದರ ಕೆಳಮಗ್ಗಲು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ **ಮಣಿಪೂರಕ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ** ಹಾಗು ಕೊನೆಯದಾದ **ಮೂಲಾಧಾರ** ಎಂಬ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳುಂಟು. ಅಧೋಮುಖಿಯಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಜೀವಿಯು ಕೇವಲ ಅನ್ನಮಯ ಪ್ರಾಣಮಯ ಮನೋ–ಮಯ ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕೆಳಗಿನ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿಯುವದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನ ಇಡಿಯ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿರುವದು. ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗು ನುಸಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಅವನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ದಂದುಗವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಆಧಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಏರಿದನೆಂದರೆ ಆ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವದು. ಪ್ರಭುಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ ತಾಳ್ಮೆ ಸಂಯಮನ ಆಚಾರಶುದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅಳವಟ್ಟು ಆತನು ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದನೆಂದರೆ ಶಿವ–ಶಕ್ತಿಯೂ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಿಂದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವುದು.

ಹಾಗೆಯೇ ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನು ನಿರ್ಮಲಮತಿ ಪ್ರಸನ್ನದೃಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ನಿಲುಕಿದನೆಂದರೆ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿವಶಕ್ತಿಯೂ ಅನಾಹತಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬರುವದು. ಹೀಗೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಏರಿ ಹೋಗುವಸಾಧಕನ ಭಕ್ತಿಯೂ(Force) ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದು ಬರುವ ಶಿವಶಕ್ತಿಯೂ (Grace) ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವವು. ಈ ಭಕ್ತಿ ಶಕ್ತಿಗಳ ಬೆಸುಗೆ ಯಿಂದ ಆಗುವವು ಮುಕ್ತಿಯು (Peace). ಇದುವೆ ನಿಜವಾದ ಬಿಡುಗಡೆ, ಅಧಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಹೊಂದುವ ಬಿಡುಗಡೆ, ಮುಕ್ತಿ. ಈ ಬಿಡುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು.

ಕಂಠ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಹ ವಿಶುದ್ಧಿಯು ದೇಹ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಂಠವು ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಥೈಯ್‌ರಾಯಿಡ್ (Thyroid) ಮತ್ತು ಪ್ಯಾರಾ-ಥೈಯುರಾಯಿಡ್(Para–Thyroid)ಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಆಯುರ್ವರ್ಧನೆಗೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾದ ಜೀವರಸಗಳನ್ನು ಒಸರಿಸುವ, ಒದಗಿಸುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳಿವು. ಇವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ತೆಗೆದರೆ ಜೀವನವು ನಿರ್ವಿಣ್ಣವೂ ನಿಃಸಾರವೂ ಆಗುವದು. ಇವು ಅತಿ ದೊಡ್ಡವೂ ಇರಕೂಡದು. ಅತಿ ಸಣ್ಣವೂ ಇರಕೂಡದು, ಹಾಳತಾಗಿರಬೇಕು. ಇವು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯವು ಲಭಿಸುವದು. ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರವನ್ನು ತೇಜಃಪುಂಜವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡವರು ಬಹು ದಿವಸ ಬಾಳಬಲ್ಲರು. ಬಸವಣ್ಣನು ಪ್ರಸಾದ ಕಾಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದು ಆತನ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಜಾಗ್ರುತವಾದ ಅವನ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಅನುಭವದ ಚಲುಮೆಯಿಂದ ದೇಹದ ಸಮಸ್ತ ಚಲನಗಳನ್ನು ಅವನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಹ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರವು ಜಾಗ್ರುತವಾದರೆ ಪ್ರಾಣಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವುಂಟಾಗಿ ಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಕವೃತ್ತಿ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿಗಳು ಸ್ಫುರದ್ರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವವು. ಬ್ರಹ್ಮ-ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವು ಜಾಗ್ರುತವಾದರೆ ಯೋಗಿಯು ನಿತ್ಯ-ನವೀನ ವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಪರಮಾನಂದ ಪಯೋನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವನು, ಪರಮ ಶಾಂತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡುವನು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿಯ ಏಳೂ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸಪ್ತಲೋಕಗಳೆಂದು ಉಪಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿರಸ್ಥಾನದ ಏಳನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವು ಸತ್ಯಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸತ್‌ನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಶುದ್ಧ ಜೀವನವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭ್ರೂಮಧ್ಯ ಸ್ಥಾನದ ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರವು ಆರನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ತಪೋಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಚಿತ್‌ನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾನುಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವದು. ಐದನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿಯ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಲೋಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಕ್ರಿಯಾಸಿದ್ಧಿಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಸಕ್ರಿಯವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಆಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಹೃದಯಸ್ಥಾನ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕೇಂದ್ರವು. ವಿಶಾಲವಾದ ಅರಿವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೆನಿಸಿದ ಮಹರ್ (ಮಹಾ) ಲೋಕವೆಂದು ಇದನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಶಕ್ತಿಯು ಆವಾಸಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಾಭಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಮಣಿಪೂರಕ ಚಕ್ರವು ಮೂರನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಸ್ವರ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶುದ್ಧ ಮನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಲಿಂಗ) ಪ್ಲೀಹದ ಸ್ಥಾನದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರವು ಎರಡನೆಯ ಕೇಂದ್ರವು, ಭುವರ್ಲೋಕವೆಂದು ಇದನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯ ಜೀವವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಕೆಳಗಿನ ತುದಿಯ ಆಧಾರಚಕ್ರವು ಮೊದಲನೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಭೂಲೋಕವೆನಿಸಿದ ಭೌತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಕ್ತಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯಲೋಕದಿಂದ ಭೂಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳೂ ಅರಿವಿನ ಒಂದೊಂದು ನಿಲವನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಆಯಾಸ್ಥಾನದ ಅರಿವು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಶುದ್ಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯು ಇಳಿದು ಬರುವುದೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆತ್ಮನು ಪರವಸ್ತುವಿನೊಡನೆ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರಸವನ್ನು ಹೊಂದಲೋಸುಗ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪಥದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಈ ಊರ್ಧ್ವಗತಿಯು, ಈಮೇಲೆ ಏರುವಿಕೆಯು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಸತ್ಯಲೋಕದ ವರೆಗಿನ ಅವನ ಊರ್ಧ್ವಗಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸೂಚಕವಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸ

As the result of steadfast gaze at Linga, transmuted energies rise up the spinal nerve channel, into the Medulla Oblongata (A) through the Pons or Mid Brain, (B) then pass down into the Pituitary Gland (C) (behind the eyes). The increasing Pituitary radiations finally pass through the Third Ventricle (D) (or air cavity) until they awaken the dormant Pineal, (E) and the Third Eye lights up between them.

By Courtesy

ರನ್ನು ಅವನು ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ವಾಯು ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ. ಸ್ವರ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಮನೋಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ, ಮಹರ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಬುದ್ಧಿಯ ಆಚೆಗಿನ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಆದರ್ಶ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ,ಜ್ಞಾನಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಭಾವದ ಆನಂದದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಆನಂದಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ,ತಪೋಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಸ್ವ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ ಕೊನೆಗೆ ಸತ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಶುದ್ಧ ಜೀವನದ ಅರಿವಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದೂ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮನು ಆಧಾರದಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರದ ವರೆಗಿನ ಯಾವದೇ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸೇರಲಿ, ಅರಿವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಲವಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಲವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲೆಡೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವಿಶ್ವಗತನೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿ ಆಚೆಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವೋತ್ತೀರ್ಣನೆಂದೂ ಆತ್ಮನ ಅರಿವಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ಸಮರಸವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವೊದಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಉಚ್ಚ ಮಟ್ಟದ ಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ; ಕರ್ತೃತ್ವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಭೂತಪ್ರಾಣಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ನಿಲವಿನ ವರೆಗೆ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲನು, ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಮರಸ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೊಂದು ನಿಲವಿಗೆ ಅನುವುಂಟು.

ಯೋಗಸಾಧಕನಿಗೆ ಮಾನವ ಶರೀರವು ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಉಪಕರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ‘ ಶರೀರಮಾದ್ಯಂ ಖಲು ಯೋಗಸಾಧನಂ ’. ಶರೀರದಲ್ಲಿಯ ನಾಡಿಗಳ ಶುದ್ಧಿಯು ಯೋಗಸಾಧನೆಗೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯೋಗೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಡಿಗಳ ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ವರ್ಣನೆಯು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಶ್ರೀ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು ಬರೆದ ಕರಣಹಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ “ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾದ ಅರಳಿಯ ಪರ್ಣದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ (ಅಶ್ವತ್ಥ ಜೀರ್ಣ ಪರ್ಣವತ್) ನಾಡಿಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತಿಹವು. ಅವರೊಳಗೆ ೭೨೦೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೧೫೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ

ಕಾರಣ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೭೦೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೧೭೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ನಾಡಿಗಳಾಗಿ ರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೫೦ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ೨೮ ನಾಡಿಗಳೇ ಪ್ರಯೋಜನ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಅದರೊಳಗೆ ದಶವಿಧ ಭೇದವಾದ ನಾಡಿಗಳೇ ಅತ್ಯಧಿಕ ನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು. ಇಡಾ ಪಿಂಗಳಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಗಳು ಈ ದಶವಿಧ ಭೇದವಾದ ನಾಳಂಗಳೊಳಗೆ. ಈ ತ್ರಿವಿಧ ನಾಡಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬೀಜನಾಡಿಗಳಾಗಿರುತಿಹವು"— ಎಂದು ಈ ನಾಡಿಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗಚೂಡಾ-ಮಣ್ಯುಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದಶವಿಧ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯವಿರಬೇಕೆಂದು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಧಾನಾಃ ಪ್ರಾಣವಾಹಿನ್ಯೋ ಭೂಯಸ್ತಾಸು ದಶ ಸ್ಮೃತಾಃ ।
ಇಡಾ ಚ ಪಿಂಗಲಾ ಚೈವ ಸುಷುಮ್ನಾ ಚ ತೃತೀಯಗಾ ॥
ಗಾಂಧಾರೀ ಹಸ್ತಿಜಿಹ್ವಾ ಚ ಪೂಷಾ ಚೈವ ಯಶಸ್ವಿನೀ ।
ಅಲಂಬುಸಾ ಕುಹುಶ್ಚೈವ ಶಂಖಿನೀ ದಶಮೀ ಸ್ಮೃತಾ ।
ಏತನ್ನಾಡೀಮಹಾಚಕ್ರಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ಯೋಗಿಭಿಃ ಸದಾ ।

ತರುವಾಯ ಯಾವ ನಾಡಿಯು ಯಾವ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ, 'ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾಃ ಪ್ರಾಣಮಾರ್ಗೇ ಚ ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ।' ಇಡಾ ಪಿಂಗಲಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ಈ ಬೀಜ ನಾಡಿಗಳು ಪ್ರಾಣದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ–ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ,

ಈ ನಾಡಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಪಾರದರ್ಶಕವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಕಾಲಿವೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಡಾ ನಾಡಿಯು ಬಲಭಾಗದ ಅಂಡದಿಂದಲೂ ಪಿಂಗಲಾ ನಾಡಿಯು ಎಡಭಾಗದ ಅಂಡದಿಂದಲೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಧಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರು ನಾಡಿಗಳ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ತ್ರಿವೇಣಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಗಮವು ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ, ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲಾಧಾರದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗಮವು

ಅರಿವಿನ ತೀರ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯು ವೃತ್ತಿತ್ರಯದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅನಾಹತದಲ್ಲಿಯ ಎರಡನೆಯ ಸಂಗಮುವು ಜಾಗ್ರತ ಅರಿವಿನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ತ್ರಿಗುಣಗಳಾದ ಸತ್ವ–ರಜ–ತಮಗಳು ಸಂತತವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಆಜ್ಞೆಯದಲ್ಲಿಯ ಮೂರನೆಯ ಸಂಗಮುವು ಅರಿವಿನ ತೀರಿ ಮೇಲಿನ ಉನ್ನತವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ನಾದ-ಬಿಂದು-ಕಳೆಗಳು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ: ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಸಂಗಮುಗಳಿಗಿಂತ ಮೂರನೆಯ ಸಂಗಮುಕ್ಕೆ ಅಗ್ರ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ದೈವೀ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನುಡಿವ ಪ್ರಣವದ ಧ್ವನಿಗೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಾದ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಚಿಮ್ಮಟಿಗೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಹೊರಡುವ ಧ್ವನಿಯ ತರಂಗವು ನಾದವಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಕೇಳಿಸುವ ಅಂತರಂಗದ ದನಿಯೂ ನಾದವಲ್ಲ. ಆತ್ಮನ ಅವಿರತವಾದ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ತರಂಗಕ್ಕೆ, ಸ್ಪಂದನಕ್ಕೆ ನಾದವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮೂಗಿನ ಹೊರಳಿಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ದನಿಯು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು 'ಸೋऽಹಂ' ಧ್ವನಿಯು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ನಾಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ 'ಸ'ಕಾರ'ಹ'ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಳೆದು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಯಂ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವರವೊಂದು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದುವೇ 'ಓಂ'ಕಾರ. ನಾಮರೂಪ ರಹಿತವಾದ ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವರ್ಣವಾಗಿದೆ ಈ 'ಓಂ'ಕಾರವು. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಓಂ' ಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವರ್ಣನೆ ಇಂತಿದೆ:

ಸೋಹಂ ಕೃತ್ವಾತ್ಮಮಂತ್ರಂ ಸ್ವಪದ ಪರಪದಂ
ವ್ಯಕ್ತ ವರ್ಣದ್ವಯಂ ತತ್ ।
ವ್ಯಾಲುಂಪೇತ್ ವ್ಯಂಜನೆ ದ್ವೆ ಪುನರಪಿ ರಚಯೇತ್
ದಿವ್ಯಮೋಂಕಾರ ಮಂತ್ರಮ್ ॥

ಈ ಓಂಕಾರದ ನಿನಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರಣವಧ್ವನಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸ್ಥಾನವು ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಯೋಗಿಯು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ

ದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ಯೋಗಿಯು ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಬೆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರಿಂದಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರುತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು ಈ ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಶಿವಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ನೇತ್ರ, ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣು, ಮೀನ್‌ಕಣ್, ಅನಿಮಿಷ ದೃಷ್ಟಿ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ಎಂದು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಮೀನಕಣ್ ಪರವಸ್ತುವಿನ ನಿಚ್ಚ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಿವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವಲ್ಲಿ ಈ ಕಣ್ಣಿಗೆ 'ಬಿಂದು' ಎಂದು ಹೆಸರು; ಇದು ಪ್ರಕಾಶರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಖಗೋಲದಲ್ಲಿರುವ ತೇಜಃ-ಪುಂಜವಾದ ಗ್ರಹ ನಕ್ಷತ್ರ ತಾರೆಗಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರಕಾಶವಲ್ಲ; ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಾಗ ಕಾಣುವ ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರಕಾಶವೂ ಇದಲ್ಲ; ಇದು ಅರಿವಿನ ಪ್ರಕಾಶ ಅಥವಾ ಸಂವಿತ್ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಾಪರವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವ-ಮಿಮರ್ಶೆಯ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಹೊರಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುವ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಆದರೂ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅವಗತವಾಗವೆ ಇರವ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜೀವನದ ಉಸಿರು ಎಂದೆನಿಸಿದ ಪ್ರಣವವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಈ ತೇಜಃಪುಂಜವಾದ ಪ್ರಭೆಯು ಅನಂತವೂ ನಿತ್ಯವೂ ಸತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ, ಅಪಾರವಾದ ಸಂವಿತ್ ಸ್ವರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಶಿವಯೋಗಸಿದ್ಧನಾದ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವನು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ ತನ್ನ ಮಂತ್ರ ಗೌಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾಶವ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ;

ನಿಟ್ಟಿಲ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಸ್ಫಟಿಕವರ್ಣದ ಜ್ಯೋತಿ
ಘಟದೊಳಗೆ ತಾನಾಗಿ ತೊಳಗಿ ಬೆಳಗಿ ।
ವಟವೃಕ್ಷದಾ ಕೆಳಗೆ ಲೋಕಾದಿ ಲೋಕಗಳು
ಘಟಿಕೆಯುಂತಡಗಿದ ಪರಾತ್ಪರವಿದು ॥

ನಾದವು ಪರವಸ್ತುವಿನ ಉಸಿರು, ಇದು ಅವನ ಸತ್‌ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಬಿಂದುವು ಅವನ ಪ್ರಕಾಶ, ಇದು ಅವನ ಚಿತ್‌ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ; ಮತ್ತು ಕಲೆಯು ಅವನ ಆನಂದ, ಇದು ಅವನ ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ಈ ವರ್ಣನೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ನಾದ–ಬಿಂದು–ಕಳೆಗಳು ಪರವಸ್ತುವಿನ 'ಅಸ್ಮಿ ಪ್ರಕಾಶೆ ನಂದಾಮಿ' ಎಂಬ ಸ್ವ-ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತೋರಿಕೆಗೆ ಇವು ಮೂರೂ ಭಿನ್ನ ಪದಗಳಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅರಿವಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು ವಸ್ತು. ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಚನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಶರಣರ ಅನುಭವದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವನ್ನು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾದ ಲಿಂಗವು ನಾದ ಬಿಂದು ಕಲಾತೀತವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರು ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಲಿಂಗದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವರು:

ಉನ್ಮನಿಯ ಜ್ಯೋತಿ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಮೇಲೆ ಸಹಸ್ರದಳ ಪದ್ಮ,
ಅಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಿಹುದು.
ಅಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿ ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗವು ಸದಾ ಸನ್ನಿಹಿತನು.
ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದ ಕೊನೆಯ ಪರ್ಮಾದಿ ಪರ್ಮವನು
ನಿರ್ಮಲನು ನಿರ್ದೇಹಿ ತಾಂ ಬಲ್ಲನು ।
ಪರ್ಮವರಿದಾ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಲಂಗಲ್ಲದೆ
ಕರ್ಮಿ ಭೂಭಾರಿಗಳಿಗಿದು ಸಲ್ಲದು ॥

ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ಮಲ ತನುವನ್ನು ಪಡೆದ, ಮಾಂಸ ಪಿಂಡವಳಿದು ಮಂತ್ರಪಿಂಡವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಹೀಗೆ ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲನು.

ನವಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ಶರೀರದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿದುಳಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ನಡು ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಇಲ್ಲವೆ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರವೂ ಇದರ ತರುವಾಯ ಮಸ್ತಕಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಶಿಖಾಚಕ್ರವೂ, ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ತಲೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೂ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ! ಶರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಮೂರೂ ನಿಯಂತ್ರಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅಷ್ಟೆ! ಸಹಸ್ರಾರವು ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ

ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ, ಶಿಖೆಯು ಮಣಿಪೂರಕ ಅನಾಹತ್ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವು ವಿಶುದ್ಧಿ ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿ ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಆಯಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕ ಈ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳು, ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭವಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವಯೋಗದಾಚರಣೆಯಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರವು ಜಾಗೃತವಾದಾಗ ಶಕ್ತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಥಳಥಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅನುಭವವನ್ನು ಶಿವಯೋಗಿಯು ಪಡೆಯುವನು. ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಖರತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರುವುದೆಂದು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ (ಅಖಂಡೇಶ್ವರ)ವಚನದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗದ ಕಳೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಪೌರ್ಣಿಮೆಯ ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಮಣಿಪೂರಕದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಲತೆಯಂತೆ, ಅನಾಹತದಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕದ ಶಲಾಕೆಯಂತೆ, ವಿಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೌಕ್ತಿಕದ ಗೊಂಚಲಂತೆ, ಆಜ್ಞೆಯದಲ್ಲಿ ರತ್ನದೀಪ್ತಿಯಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯಂತೆ, ಶಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧತಾರೆಯಂತೆ, ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಉಳುಕ ನಕ್ಷತ್ರ (ಬಾಲಚಿಕ್ಕೆ)ಯಂತೆ ತಳ-ತಳ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವುದೆಂದು ಆತನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ಪ್ರಕಾಶವು ಅತ್ಯಂತ ತ್ವರಿತ ಗತಿಯ ಸ್ಫುರಣಜ್ಞಾನದ ಕಣಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಅಳವಡುವ ಅನುಭವವನ್ನು 'ಸತ್ಯಂ ಋತಂ ಬೃಹತ್' ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಉನ್ಮನಿಯ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಗೊಂಡು ವಿಶಾಲವಾದ ವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಿವಯೋಗಿಯ ಈ ಅರಿವು ಶಿವ-ಲಿಂಗದ ನಿರ್ನಿಮೇಷದೃಷ್ಟಿಯ ನೋಟದಿಂದ ಕರಿಗೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ಮಾಟವಲ್ಲ, ಮರಡಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಇದು ಮೋಡಿ-ಕಾರರ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸ್ವಾನುಭಾವದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಅವಿರತವಾದ ಅನುಪಮವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಫಲವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಒಂದು ವಿದ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಚಕ್ರದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ

ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾನುಭವ ಸಂಪಾದನೆಯ ರೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ವಿದ್ಯೆಯು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಶಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ದಿವ್ಯ ಮಾನದಂಡವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಇಂತಹ ಅನುಭವವನ್ನು ಇಂತಹ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವಾತನೇ ದಿವ್ಯಾತ್ಮನು, ಶಿವಯೋಗಿಯು.

ಶಿರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಚಕ್ರದಿಂದಾಚೆಗೆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ-ಗಳೆಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧರು ಕಂಡರೆಂಬುದನ್ನೂ, ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗೂಢವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರುತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಷ್ಕಲ ಲಿಂಗ, ನಿಃಶೂನ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಶೂನ್ಯ ಲಿಂಗ, ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬುವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಈ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಅವರು ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡುದು ನಿರವಯಲ ಸ್ಥಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋಗದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಮಹತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಶಿಖಾಚಕ್ರವು ಉನ್ಮನಿಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹಲವೆಡೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಮನವು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಘನಮನ (Super–mind) ಆಗಬೇಕು. ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಈ ವಿಶ್ವದ ಆಗು-ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಅವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟಾಗುವದೋ, ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳು ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾದ ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಡೆಮೂಡುವವೋ ಯಾವ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವು (Will) ವಿಶ್ವದ ಭವಿಷತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಲ್ಲದೊ ಅದುವೆ ಉನ್ಮನಿಸ್ಥಾನವು. ಸಹಸ್ರಾರದ ತುರೀಯದ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುವ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಈ ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಪ್ರಭಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆಕಲನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಸತ್ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವಂತೆ ಅನುಭವಗೊಳ್ಳುವನು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿವ-ಶರಣರೂ ಶಿವಯೋಗಿಗಳೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿರುವರು. ಸರ್ಪ-ಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು-'ಕಡು ಸಣ್ಣ ದ್ವಾರದಿಂದೆಸವ ಪಡುವಣ ದಿಕ್ಕಿನ ಗುಡಿ''ಜವದಿ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನವನಿಯೋಳಿರುತಿರ್ಪ ತವೆ ಮೋಕ್ಷ ಸತಿಯುನು ಭವದಿ' ಮೈಮರ; 'ಆರು ಬೆಟ್ಟವ ದಾಂಟಿ ನಡೆದು ಮೂರು ಕೊಳ್ಳಕಿಳಿದು

ಏರಿದೆನು ಕೈಲಾಸ ದ್ವಾರವ, ಓಂ ಶ್ರೀ ಗುರುಸಿದ್ಧ, ಸಾರಿ ಬಡಗಲು ಗುಡಿಯ ಕಂಡೆನು' 'ಕಡೆಗಂಗ ದೇಶದಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ಮುನಿ ನಡೆದು ಕುಂತಳ ದೇಶಕೆ, ಪಡುವಲಿಹ ಗುಡಿಯ ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿರ್ಪ ಮೃಡನೊಳಡಗಿದುದೆ ಕುರುಹು' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವನ್ನು 'ಪಡುವಣ ಗುಡಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನ

ಪಶ್ಚಿಮ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನಿಟ್ಟೆಲುವ ಮುರಿದು
ತುಟಿ ಮಿಡುಕದೆ ಆಟ್ಟೆ ಆಡಿತ್ತಲ್ಲಾ.
ಬಿಟ್ಟ ಕಣ್ಣು ಬಿಗಿದ ಹುಬ್ಬು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಗುಡಿಯ
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ ಹಿಡಿವಡೆದ.

ಎಂಬ ವಚನವೂ, ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ

ಸ್ವಸ್ಥಾನ ಸುಸ್ಥಿರ ಸುಮನ ಮಂಟಪವೊಳಗೆ
ನಿತ್ಯ ನಿರಂಜನದ ಪ್ರಭೆಯ ಬೆಳಗು.
ಶಿವಯೋಗದನುಭಾವ ಏಕಾರ್ಥವಾಗೆ
ಗುಹೇಶ್ವರಾ, ನಿಮ್ಮ ಶರಣನು ಅನುಪಮ ಸುಖಿಯಾಗಿರ್ದನು.

ಎಂಬ ವಚನವೂ ಈ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಹಾಡಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯು ಕಂಗಳ ನೋಟವನ್ನು ಕಾಯದ ಕರದ (ಲಿಂಗದ) ಲ್ಲಿರಿಸಿ ಅನುಸಂಧಾನಂಗೆಯ್ದು ಇಷ್ಟ-ಪ್ರಾಣ-ಭಾವಲಿಂಗ ಸಮರಸಿಯಾದಂದು ತಾನು ಕಂಡ ಪಶ್ಚಿಮದ ನಿಲುವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ ರೀತಿಯಿದು:

ಪೆಚ್ಚಿ ಒಲಿದು ಮನವಗಲದೆ ಭಾವವು ।
ಬಿಚ್ಚದೆ ಬೇರೊಂದೆನಿಸದೆ ಪ್ರಾಣವು ।
ಬೆಚ್ಚಂತಿರ್ದುದು ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ಮಹಾಘನ ತಾನೆ ನೆಲೆಗೊಂಡು ॥
ಪಶ್ಚಿಮ ಮುಖದಲಿ ಬೆಳಗು ಪ್ರಕಾಶವು ।
ನಿಚ್ಚ ನಿರಂಜನ ಚನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಂ ।
ಗೆಚ್ಚರದೆತ್ತುವೆನಾರತಿಯಿಂ ಮನ ಒಲಿದಾರತಿಯ ॥

ಮನ ಪ್ರಾಣ ಭಾವಗಳು ಪರವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಾಗ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತೆಲ್ಲ ಪರಮ ಪ್ರಕಾಸವೇ ತೋರುವದೆಂಬ ಆಕೆಯ ಅನುಭವವು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ.

ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ವಚನ ಕರ್ತೃವಾದ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಶಿವಯೋಗಸಾಧಕನೂ ಅನುಭವಸಿದ್ಧನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಯೋಗ ಶಿವಯೋಗಗಳ ಬಗೆಗಿದ್ದ ಅವನ ಜ್ಞಾನ ಬರಿಯ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಅದು ಅನುಭವಜ್ಞಾನ. ಶಿವಯೋಗ ಪ್ರಪೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಪಡೆದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಂತು ಆತ ಕಂಡ ಅನುಭವದ ಬೆಡಗು ಹೀಗೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ:

ಪಶ್ಚಿಮದ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ಸೂರ್ಯನುದಯವಾದುದ ಕಂಡೆ.
ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಿದ ಕತ್ತಲೆಯೆಲ್ಲ ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿದು ಹೋದುದ ಕಂಡೆ.
ಹತ್ತು ದಿಕ್ಕಿನಒಳಹೊರಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಿನ ಮೊತ್ತವೇ ತುಂಬಿದುದ ಕಂಡೆ.
ಮುಚ್ಚಿದ ಕಮಲಂಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಚ್ಚಿ ಅರಳಾಗೆ
ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಗಂಧ ದೆಸೆದೆಸೆಗೆ ಎಸೆದುದ ಕಂಡೆ.
ಇಂತಿದರ ಕುಶಲವ ಕಂಡು ಬೆರಗಾದೆನಯ್ಯಾ ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿತವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾದೊಡನೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಅದ್ಭುತವಾದಪ್ರಕಾಶದ ಬೊಬ್ಬುಳಿಯೇ ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಪಸರಿಸಿ ಕತ್ತಲೆಯ,ಅಜ್ಞಾನದ ಮಾಯೆಯ ಮೊತ್ತವನ್ನೆಲ್ಲ ನಿವಾರಿಸಿದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲಿದೆ. ನವಚಕ್ರದ ಕಮಲ ಪುಷ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಅರಳಿ ಅಲ್ಲಿನ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯು ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಒಳಹೊರಗೂ ಸುಗಂಧ ಸೌರಭವೇ ಪಸರಿಸಿದ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಆತನು ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವ-ಯೋಗಿಗಳೂ ಶಿವಶರಣರೂ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ತಮ್ಮ ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಭವ ದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅನುಪಮವಾದ ಗುಹ್ಯಾತ್ ಗುಹ್ಯತರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಿರುವರು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವಶರಣರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಣುಚಕ್ರ, ಅಣುಲಿಂಗ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಆಗಾಗ ಬರುವುದುಂಟು. ಷಣ್ಮುಖ ಸ್ವಾಮಿಯುಂತೆಯೇ ಸಂಗನಬಸವೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವಯೋಗಿಯು ತನ್ನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನವಚಕ್ರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪ್ಯನಾದ ನವಲಿಂಗಪೂಜೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಣು-ಲಿಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದು 'ಅಣುಚಕ್ರವೆಂಬ ಪರಮ ಕೈಲಾಸ ಚಿದಾ-ಕಾಶ ಮಂಡಲದ ವರ ಚೌಕಮಂಟಪದ ನವರತ್ನ ಖಚಿತ ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನ

ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿರ್ಪ ಪರಾತ್ಪರ ನಿಜಜಂಗಮ ಪರಾತ್ಪರ ಸ್ವರೂಪ, ಸರ್ವ ಚೈತನ್ಯಾಧಾರ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಅಣುಲಿಂಗ' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರ ಶಿಖಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಅನುಭವದ ನಿಲವಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಬರಿಯ ಬಯಲು, ನಿರ್ಬಯಲು ಅಣುಚಕ್ರವೆಂದು ಸಂಕೇತ ಪಡೆದಿರುವುದೆನ್ನಬೇಕಾಗುವುದು. ಕೇವಲ ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನಾಶ್ರಯವಾದ, ಅರಿವಿನ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಇದು ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾದುದೆಂದು ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಿರಾಳ ಮಂತ್ರಗೌಪ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಪ್ರಕಟಿತವಾದ ಒಂದು ವಚನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಅಣುಚಕ್ರದ ಮಹತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಚಕ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಐದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನವಚಕ್ರಗಳ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ಐದು ಚಕ್ರಗಳ, ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಸಿದ್ಧಾವಸ್ಥೆಗೇರುವ ಕ್ರಮದ ರಹಸ್ಯವೂ, ಅಲ್ಲಿ ಅನುಭವಗೋಚರವಾಗುವ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿವಿಡಿಯೂ, ಮೂಡಿ ಬರುವ ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆಯೂ ಚಿತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಹೃದಯದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನು ತ್ರಿಕೂಟದಲ್ಲಿ ತಂದು,
ಆ ತ್ರಿಕೂಟದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಆತ್ಮಲಿಂಗವನು ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,
ಆ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಮಹಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,
ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನವನು ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ತಂದು,
ಆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿಪ್ಪ ನಿರಂಜನವನೆ ಅಣುಚಕ್ರಕ್ಕೆ ತಂದು,
ಆ ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಝೇಂಕಾರ ಲಿಂಗವನು
ನಿಶ್ಚಿತ ನಿರಾಕುಳದಲ್ಲಿ ತಂದು,
ತಾನು ತಾನಾಗಿಪ್ಪ ನೋಡಾ, ಝೇಂಕಾರ ನಿಜಲಿಂಗ ಪ್ರಭುವು.

'ಆಜ್ಞೆಯ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವ ಜ್ಯೋತಿ, ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿ,
ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಂಜನ ಜ್ಯೋತಿ, ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿ—
ಇಂತು ದಶ ಚಕ್ರಂಗಳನರಿತು ನಿಶ್ಚಿಂತ ನಿರಾಕುಳನಾಗಿರ್ದ ನೋಡಾ,
ಝೇಂಕಾರ ನಿಜಲಿಂಗ ಪ್ರಭುವು.'

ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಯು ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರವೆಂಬ ಸಹಸ್ರದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ ನಿಷ್ಕಲಲಿಂಗ, ಶಿಖಾಚಕ್ರವೆಂಬ ತ್ರಿದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ ಶೂನ್ಯಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರವೆಂಬ

ಏಕದಳ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದ 'ನಿರಂಜನ ಲಿಂಗ' ಇವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ "ವರಡಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ನೋಡಲು ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲು" ತೋರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಬಿಂಬಿ-ಸುತ್ತಾನೆ. ಈ 'ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲು' ನಿರ್ಬಯಲು ನಿರವಯಲು ನಿರವಯ ನಿರವಯಸ್ಥಲ ಎಂದು ವಿವಿಧವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಆತನು ಮತ್ತೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ನವಚಕ್ರಗಳು ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಳ ಕುಳ ಬೀಜಾಕ್ಷರಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಆಯಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಳವಾಗಿ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಸಾಗಿದಂತೆ ಅವು ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಹೇಗೆ ಅಡಗುವವೆಂಬುದನ್ನೂ ಬಹು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುವನು:

ಬಚ್ಚ ಬರಿಯ ಬಯಲೊಳಗೊಂದು
ಅಚ್ಚ ಅಂಕುರ ಹುಟ್ಟಿ ಅಣುಚಕ್ರವೆನಿಸಿತ್ತು.
ಆ ಅಣುಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ,
ಆ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಶಿಖಾಚಕ್ರ.
ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ.
ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಿಂದಾಯಿತು ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರ.........

ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಆ ತರುವಾಯ ಆಜ್ಞೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಚಕ್ರ ಶಿಖಾಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರ ಅಣುಚಕ್ರದಲ್ಲಿ, ಆ ಅಣುಚಕ್ರ ನಿರವಯದಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ನಿರವಯಲು ನಿಜವ ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗುವದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ನಿಜವ ಕೂಡಿ ಸಹಜವಾದಂದು ಶಬ್ದಮುಗ್ಧ ಸ್ಥಿತಿಯೊದಗುವದು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತು ಮೌನವಾಗುವದು.

ಜೀವನದ ಇರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹ ಆತ್ಮರು ಬಿಚ್ಚಿ ಬೇರಿಡಲಾರದಂತೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ್ದಾರೆ. ದೇಹವೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಭಾವವು ಬಲಿತು ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯು-ತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಉಸಿರು ದೇಹ-ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸುವ ತತ್ವವಾಗಿದೆ.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದ ಸುಳಿದಾಟವಿರುವತನಕ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವುಂಟು. ಪ್ರಾಣ ಹಾರಿದೊಡನೆ ದೇಹದಿಂದ ಆತ್ಮವೂ ಅಗಲುವದು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಸಿರನ್ನು ಒಂದು ಉಪಕರಣ ಒಂದು ಸಾಧನ ಎಂದು ತಿಳಿದು, ದೇಹ ಆತ್ಮರ ಹೊಲಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸ ಹೇಳಿ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಾಣಲು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯು "ಉಸಿರೆಂಬ ಕರಗಸದಿಂದ ದೇಹಾತ್ಮರ ಬೆಸುಗೆಯ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮಸುಳದೆ ತೋರ್ಪ ಮಹಾತ್ಮನೆ ಎನಗೊಳ್ಳನೆಸಗು ನಿರಂಜನಸಿದ್ಧಾ" ಎಂದು ದೇಹಾತ್ಮರು ಒಡ- ಪರೆದು ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಉಸಿರಿನ ಮುಖಾಂತರ ಅಗಲಿಸಿ ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಡಾ ಪಿಂಗಳಾ ದ್ವಾರದಿಂದ ಮೂಗಿನ ಎರಡೂ ಹೊರಳೆಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಎಡೆಯಾಡುವ ಉಸಿರು ಪುಪ್ಪುಸಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೇಹದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಸಿರಿನ ಓಡಾಟವು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವು ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುವದು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಠಯೋಗವು ನಾಡಿಶುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ತನ್ಮೂಲಕ ದೇಹಶುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗೋರಕ್ಷನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ವಜ್ರ ಶರೀರವು ಹಠಯೋಗವು ಸಾಧಿಸಿಕೊಡುವ ಆತ್ಯಂತಿಕ ಗುರಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಸಿಕ ದ್ವಾರದ ಹಿಂದಿನ ಮಗ್ಗಲು ಒಂದು ತೆಳುವಾದ ಪರದೆಯಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಂಧ್ರವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು 'ಸುಷುಮ್ನಾ ರಂಧ್ರ' 'ಕದುಸಣ್ಣ ದ್ವಾರ' ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಾಧನೆಯ ಸುಕೃತವಿಶೇಷದಿಂದ ಅಥವಾ ಇವೆರಡರಿಂದಲೂ ಒಮ್ಮೆ ಈ ರಂಧ್ರವು ಹಿಗ್ಗಿ ಹರವಾಯಿತೆಂದರೆ, ಈ ದ್ವಾರವು ತೆರೆಯಿತೆಂದರೆ ಮೂಗಿನಿಂದಾಡುವ ಉಸಿರು ಪುಪ್ಪುಸಗಳಿಗಿಳಿಯದೆ ನೇರವಾಗಿ ದಹರಾಕಾಶವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಮಿದುಳಿನ ಪೊಳ್ಳು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದು ಬೆನ್ನುಹುರಿಯ ಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇರುದಂಡದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಡಹತ್ತುವದು. ಆಗ ಚಕ್ಕನೆ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಒಂದು ಅನುಭವವು ಕಾಣಿಸಹತ್ತುವದು.

ಆಧಾರದ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆಯನೇರಿ ನೋಡಲು,
ಮಂದಗಿರಿಯೆಂಬ ಮಹಾಪರ್ವತವ ಕಾಣಬಹುದು.
ಆ ಪರ್ವತದ ತುಟ್ಟತುದಿಯನೇರಿ ನೋಡಲು,
ಮಹದಾಕಾಶ ಮಂಟಪವುಂಟು.
ಆ ಮಂಟಪವ ಹೊಕ್ಕಿಹೆನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಲು
ಅಲ್ಲೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದ್ವಾರವುಂಟು.
ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದ್ವಾರ ಕವಾಟವ ತೆರೆದು ನೋಡಲು.
ಅಲ್ಲಿ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಜ್ಯೋತಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿಪ್ಪುದು.
ಆ ಬೆಳಗಿನೊಳಗೆ ಅಚಳವಾಗಿ ನಿಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪೂಜೆಯಾಗಿ
ತನ್ನನೆ ನಿರಾಳಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡುವಾತನೆ
ಪರಮ ನಿರ್ವಾಣಿಯಯ್ಯಾ ನಿಜಗುರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರಾ.

ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯು ತೀವ್ರವಾದಂತೆ ಹಸಿವು ತೃಷೆಗಳಿಲ್ಲವಾಗಿ, ಆಹಾರ ನಿದ್ರಾದಿಗಳು ಅನವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿ, ದೇಹಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊದಗುವದು. ಇಂತಹ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆವ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಸುಷುಮ್ನಾ ನಾಡಿಯ 'ಕುಹರದಗ್ರದಚಲ'ದಿಂದ 'ಸಾಲಿಟ್ಟು ಸುರಿತರ್ಪ' ಸುಷುಮ್ನೆಯ ಸುಧೆಯ ಸವಿದುಣ್ಣುವನಾದುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಆಹಾರದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಸುಷುಮ್ನೆಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಹರಿದಾಡುವ ಚಿದ್ರಸವು ದೇಹದ ನರನಾಡಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅಪ್ಯಾಯನವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವನ್ನು ಸಬಲಗೊಳಿಸುವದು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂತತವಾಗಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಉಳಿದುಬಿಡುವುದರಿಂದ ಆತನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ನೀರಡಿಕೆಗಳೂ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಬಗೆಬಗೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳು, ನಾದ ಪ್ರಕಾಶಗಳು, ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಅರಿವುಗಳು ತೋರುವವು. ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಯ ನಿಲವು ಆ ಶಿವಯೋಗಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುವದು. ಆತನ ದೇಹವು ಕಾಂತಿಯುತವೂ, ಮುಖವು ಪ್ರಫುಲ್ಲಿತವೂ, ಕಣ್ಣುಗಳು ತೇಜಃಪುಂಜವೂ, ರೂಪವು ಆಕರ್ಷಕವೂ, ಧ್ವನಿಯು ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವೂ, ಉಸಿರು ಸದ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳುದೂ ಆಗಿ, ಒಂದು ಅನುಪಮವಾದ ಮೆರುಗು ಸುತ್ತಲೂ ಸೂಸುವದು. ನಯನಮನೋಹರವಾಗಿ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಶಿವಯೋಗಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವದು.

ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೂಡಿತ್ತು ಕಂಡೆ
ನೆತ್ತಿಯ ಕುಂಭವನೊಡೆದು ಸುಧೆ
ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತ್ತು ಕಂಡೆ,
ಕತ್ತಲೆ ಬೆಳಗಾಯಿತ್ತು ಕಂಡುಬೆರಗಾದೆನಯ್ಯಾ, ಅಂಬಿಂಡೇಶ್ವರಾ.

ಎಂಬುದು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗುವದು.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ನಿರ್ವಯಲ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ನವಚಕ್ರದ ಕೀಲವನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾದ ಬಯಲೊಡಲಂಗನಾಗಿದ್ದನು, ವ್ಯೋಮಕಾಯಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಶಿವಯೋಗಿ ಅನಿಮಿಷಯ್ಯನ ಅಂಗೈಯ ಲಿಂಗವ ಪಡೆದು ಶಿವಯೋಗದ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ-ಲಯ-ಹಠ-ರಾಜಯೋಗಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆಚರಿಸಿದ್ದನು. ಅವನೊಬ್ಬ ಹಠಯೋಗ ಪರಂಪರೆಯ ಮಹಾಯೋಗಿಯೆಂದು ಹಠಯೋಗಪ್ರದೀಪಿಕೆಯು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ:

ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವಶ್ಚ ಘೋಡಾ ಚೋಲೀ ಚ ಟಿಂಟಿಣಿಃ ।
ಭಾನುಕೀ ನಾರದೇವಶ್ಚ ಖಂಡಃ ಕಾಪಾಲಿಕಸ್ತಥಾ ॥
ಇತ್ಯಾದಿಯೋ ಮಹಾಸಿದ್ಧಾ ಹಠಯೋಗಪ್ರಭಾವತಃ ।
ಖಂಡಯಿತ್ವಾ ಕಾಲದಂಡಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ ವಿಚರಂತಿ ತೇ ॥ (I-೮-೯)

ಶಿವಯೋಗವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ನಾಡಿಯ ಶುದ್ಧಿಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ಬಗೆಗೂ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಬೇಕು. "ಅರಿವುಳ್ಳುದೇ ಆಧಾರ, ಅನಾಹತ ಕೂಡಿಪ್ಪುದೇ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿಪ್ಪುದೇ ಮಣಿಪೂರಕ, ಆಶೆಯಿಲ್ಲದಿಹುದೇ ಅನಾಹತ, ಅಲ್ಲ ಅಹುದೆಂಬುದನತಿಗಳೆದುದೇ ವಿಶುದ್ಧಿ, ಸರ್ವ ಜೀವಂಗಳಲ್ಲಿ ದಯೆಯುಳ್ಳುದೇ ಆಜ್ಞೆ—ಇಂತಪ್ಪುದೀಗ ಶಿವಯೋಗ"–ಎಂಬ ಉಚ್ಚತಮವಾದ ಶಿವಯೋಗ-ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣವನ್ನು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಸಹಸ್ರಾರದ ನಿಲವಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆಳವಾಗಿ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುತ್ತ ಶಿಖಾಚಕ್ರ ಪಶ್ಚಿಮಚಕ್ರಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಜಾಗ್ರುತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡುಅವುಗಳ ಮೂಲವಾದ ಅಣುಚಕ್ರದ ಮೂಲವನ್ನೂ ಆತನು ಅವಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಕರಗತವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ "ನಿಜವನರಿದ ನಿಶ್ಚಿಂತನೂ

ಮರಣವ ಗೆಲಿದ ಮಹಂತನೂ ಘನವ ಕಂಡ ಮಹಿಮನೂ, ಪರವನೊಳಕೊಂಡ ಪರಿಣಾಮಿಯೂ. ಬಯಲ ಬಸಗಿವ ಭರಿತನೂ, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ನಿರಾಳವ ನೊಳಕೊಂಡ ಸಹಜನೂ" ಅವನಾಗಿದ್ದನು. ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರನು ತೃತೀಯ ನೇತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದು ಎರಡನೆಯ ಮುಕ್ಕಣ್ಣನೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನನ್ನು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಮಾತಿನ ಮಥನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿನ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟನೆಂದೂ, ಅದರ ಉಗ್ರತೆಯಿಂದ ಜನಜಂಗುಳಿ ತಳಮಳಿಸತೊಡಗಿ ತೆಂದೂ, ಈ ಉರಿಯಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಆ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅಂಗಾಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ನೀಲಕಂಠನಂತೆ ಲೋಕದ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಬಗೆದನೆಂದೂ ಒಂದು ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ ಇದೆಯಷ್ಟೆ ! ಇದು ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುದೇವರ ಶಿವಯೋಗಸಾಧನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. 'ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣ ಮೂಡಿತ್ತುಕಂಡೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಯಲ ಶರೀರಿಯಾದ ಅವನು ತನ್ನ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಂಪರ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬಂದವರ ಅನುಭವದ ಆಳದಲ್ಲಿಯ ಲೋಪ-ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಅವರು ನಿರ್ವಯಲ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲು ಬಲ್ಲಿದನಾಗಿದ್ದನು.

'ನಿಂದರೆ ನೆರಳಿಲ್ಲದ ನಡೆದರೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಲ್ಲದ, ಪಾರದರ್ಶಕವಾದ ಯ್ಯೋಮ ಕಾಯವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ವಜ್ರ ಶರೀರಿಯಾದ ಗೋರಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ ದಾಗ ಕಾಯಕಲ್ಪವೇ ಮಾನದಂಡವಲ್ಲ; ದಿವ್ಯ ಬಯಲೊಡಲ ಸಂಪಾದನೆಯೇ ಶಿವಯೋಗದ ಚರಮ ಗುರಿ-ಎಂಬುದನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಅರುಹಿದ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತರಗತಿಯ ಶಿವಯೋಗಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆತನ ಅನುಭವದ ಉಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಬೆಡಗಿನ ನುಡಿಗಳಿಂದ ಮಮತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯಯುತ ಮಧುರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹಾಗು ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಶಿವಶರಣ-ಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳಿಂದ, ತರುವಾಯದವರ ಅಭಿಮತಗಳಿಂದ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಅತಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗುವದು. ವೀರಶೈವ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗದ ಉನ್ನತ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಅನೇಕ ಶಿವಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಕಾಲ ಕರ್ಮ ಗಳನ್ನು ಮೀರಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು, ಸದಾಚಾರ

ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಬೆಳಗುವ, ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜಾತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದ ಮಾನವ ಕೋಟಿಗೇ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ, ಮೀರಿದ ಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ನಿಲವಿಗೆ ಸರಿದೊರೆಯಾದ ನಿಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಅತಿ ವಿರಳ. ಶಿವ-ಯೋಗದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಸಂಪಾದನೆಯೂ, ವ್ಯೋಮ ಕಾಯ ಸಿದ್ಧಿಯು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವೂ ಅನುಕರಣೀಯವೂ ಆಗಿರುವದು; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಶಿವಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅನುಪಮವಾದ ಇಂತಹದೊಂದು ರಹಸ್ಯವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವದು.

ಶ್ರೀಮದಮಲಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ
ಪ್ರೇಮ, ವೇದ ಪುರಾಣ ಶಾಸ್ತ್ರ-
ಸ್ತೋಮನುತ ನತ ಚಾರುಚರಣಾಂಭೋಜ ಘನಮಹಿಮ ।
ನಾಮ ರೂಪು ಕ್ರಿಯಾ ಕಲಾಪ ವಿ-
ರಾಮನನುಪಮ ದಿವ್ಯ ತೇಜೋ
ವ್ಯೋಮ ಮೂರುತಿ ಗುರುಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಶರಣಾರ್ಥಿ ॥